

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՊԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. Ռուսիոյ վիճակը.....
 ԳՐԱԿԱՆ. Ֆրանսական Ակադեմիա. — Ընդունելութիւն Նորընտիր ակադեմիական անդամու թիւի.....
 ԱԶԳԱՅԻՆ. Հանդէս ի յիշատակ Երկնաշնորհ Տ. Ներսէս Ս: Պատրիարքի ի վան ՆՈՐԱՎԷՊԻ. Տանձենիին երգը. Թշուառութեան անտառը. Թարգմ. Լ. Բ.
 ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ. Օգտապարհին երու վարուսն (վիգորնի չիւկո) Թարգմ. Տ. Ս. ՍԵԹԵԱՆ
 ՔԱՂՈՒԱԾ ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԼՐՈՑ. Արտաքին, Ներքին, Ազգային.....
 ՍԻՄՕՆԷ ԵՒ ՄԱՐԻ. (ԿԱՎԷՆ ՏԸ ՄՕՆԹԷԲԷՆ) Թարգմ. Մ. ԶՈՊԱՆԵԱՆ

ՊԱՅՄԱՆՔ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Կ. Պոլիս եւ գաւառներու — տարեկան..... Կէս ոսկի Օսման.
 » » վեցամսեայ..... Բառ » »
 Մէկ թերթին գինն է 60 փարայ
 Օտար քաղաքաց համար տարեկան..... 12 ֆրանք
 » » վեցամսեայ..... 6 »
 Թղթատարութեան Ժախք տարեկան..... Դան. արծ. 15
 վեցամսեայ » » 7 1/2

Մասիսի խմբագրութեան ուղղեալ ո՛ր եւ է գրութիւն կամ նամակ պէտք է ուղղել առ

Խմբագրութիւն Արեւելք և Մասիս Լրագրաց
 Ղալաթիա, Նորատունկեան խան

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒԵԼԻՔ ԼՐԱԳՐՈՑ

1884

ԴՐԱՄԱԿԱՆ

ՂԱԼԱԹԻՈՑ ՊՈՐՄԱ

Ղալաթիա, 21 Դեկտեմբեր

ԸՆԹԱՑՔ ՓՈԽԱՆԱԿԱԳՐՈՅ

ամիս Լոնտրայի վրայ (սանքայի)	140
3 » » » (վճռկնկն)	109 5/8
3 » Բարիլի » (սանքայի)	22 92 1/2
» » » » (վճռկնկն)	23

ԸՆԹԱՑՔ ԱՐԺԵԹՎԹՈՅ

Օսմանեան Բոնսոլիտի

Երեկ երեկոյ գոցուեցաւ	Գ. Կ.	—
Պորայի գոցուեւէն վերջը	» ...	—
Բերայի մէջ	» ...	—
Առաւօտուն բացուեցաւ	» ...	8 38
Բարձրագոյն գին	» ...	8 37
Նուազագոյն	» ...	8 37
Կէս օրին	» ...	8 37
Իւնիֆիէ Եգիպտական (Գ. Կ.)		—
Երեկ երեկուն գոցուեցաւ		—
Բերայի մէջ		70 20
Այս առտու բացուեցաւ Գ. Կ.		—
Կէս օրին		—
Հէվալէսիզ		20
Բէքոր գոնսոլիտի		—
» Իւնիֆիէի		—
Փոխառութիւն 1863	Ֆր. ...	72 50
» 1865	 » ...	56 50
» 1869	 » ...	49 75
» 1873	 » ...	44
Պոն տիւ Թրէզոր	Անգլ. Լ. Բ.	20 50
Բուժէլի երկաթուղի	Ֆր. ...	44 50
Օպիլիտիս տը Բրիտիթէ	 »	385
Բաժնեթուղթ Լաւրիով	 »	68

ԲԱԺՆԵՏՈՐՍՔ

Սօսիթէ Ժէնէրայ	Անգլ. Լ. Բ.	3 29
Գրէտի Ժէնէրայ (Գ. Կ.)	 Օսմ. Լ. Բ.	7 3
Պանք տը Գոնս	 » ...	5 25
Սոս. Շանժէ վալէօր	 Օսմ. Լ. Բ.	3 25
Թրամուէյ	 » »	295

ԸՆԲԱՅՔ ՊՐԱՄՈՅ

Օսմանեան ոսկի	գր2. ...	100
20 Ֆրանկոնոյ	 » ...	87 32
Անգլիական ոսկի	 » ...	140 20
Բօլ Իմբէրիալ	 » ...	90 2
Քրիմից	 » ...	54 40
Ռուսլի թղթադրամ	 » ...	8 79
» արծաթ	 » ...	89 40
Ֆիօրին	 » ...	9 2
Մէճ. արծ. (տարբ.)	 » ...	108 3
Վեցնոց	 » ...	102 30
Հինգնոց	 » ...	102 30
Մէթալիք	 » ...	99 40
Պղինձ	 » ...	780
Թղթադրամ	 » ...	3200

ԵՐՐՈՊԱԿԱՆ ՊՈՐՄԱ

Լոնտոն, 31 Դեկտեմբեր ժամ 5 վայր. 15 երեկոյ	
Անգլ. քօնսոյի գոցուեցաւ	 99 1/8
Օսմ. բացուեցաւ	 8 1/16
» » գոցուեցաւ	 8 1/16
Օսմ. փոխառութիւն 1865	 14 1/4
» » 1869	 9 7/8
» » 1871	 68 1/2
» » 1872	 49
» » 1873	 8 5/4
Փոխառութիւն 1877	 81 1/2
Պանք Օթօման	 13 7/8
Ռուսական փոխառ. 73 (գ. Կ.)	 95 5/6
Եգիպտական միացեալ (Իւնիֆիէ)	 63 1/2
» տուանձն. (Բրիտիթիէ)	 87 5/8
Տայրա Սանիէ	 62 1/4
Տօմանիալ (փոխառ. Բօլիւս)	 87 1/2
Հունգարական պարտաթուղթ 1877	 —
Փոխանակութիւն Բարիլի վրայ	 —

Վիեննա, 31 Դեկտեմբեր ժամ 10 վ. 30 երեկոյ

Փոխանակութիւն Լոնտոնի վրայ	 123 60
Օսմանեան երկաթուղի	 24 20

Բարիլ, 31 Դեկտեմբ. ժամ 3 վայր. 45 երեկոյ

Ֆրանսական Ռանթ 4 1/2 0/0.....բաց	 109 45
» » 3 0/0.....բաց	 79 12 1/2
Օսմանեան քօնսոլիտ բացուեցաւ	 8 40
» » գոցու. (գ. Կ.)	 8 07 1/2
» » 1865	 57
» » 1869	 50
» » 1873	 44
Օսմանեան երկաթուղի	 44 25
» Բէթի բաժնեթուղթ	 542 50
Պանք Օթօման	 599 37 1/2
Գրէտի Լիօնէ	 523 75
» Ֆոնսիէ	 4330
Բաժնետոմս Լիօնի (գուբ. կտր.)	 1233 75
Սուէզի ջրանցք	 1834 25
Ռուսական 5 0/0 1877ի	 101
Իտալական Ռանթ	 99 37 1/2
Եգիպտական միացեալ գոց	 322 5
Սպանիական (արտաքին)	 600 1/4
Բրիտիթ Թիւրք	 387 50
5 0/0 Հելլենական	 355
Զէք Լոնտրայի վրայ	 25 33

ԲԱՐԻՉ ԲԹԻԹ ՊՈՐՄԱ

Դեկտեմբեր 30 ժ. 10, վ. 45

Ֆրանս. Ռանթ, 4 1/2 0/0	 109 46 1/4
Օսմանեան »	 8 42 1/8
Եգիպտական միացեալ	 322 50 2

Մ Ա Ս Ի Ս

ՇԱԲԱԹ ԱԹԵՐԹ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

33 ՌՆՍՐԻ

1884 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22

ԹԻԻ 3749

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՌՈՒՍԻՈՅ ՎԻՃԱԿԸ

ԲԵԴՐԱՊՈՒՐԿ, 11/23 ԳԵԿՄ.

Ժամանակ մը եւրոպական լրագիրք շատ կը խօսէին Ռուսիոյ վիճակին վրայ: Ռուսիոյ Հրէից հալածումն, Ոչնչականաց դաւերն, ելմտական ու ճարտարագործական ձեռնարկներն եւրոպական մամուլոյ ամենօրեայ տեղեկութեանց ու խորհրդածութեանց կարգին մէջ կ'երեւէին: Բայց վերջին ամիսներու մէջ դիտելի երեւոյթ մ'է որ կատարեալ լուծութիւն կը պահուի Ռուսիոյ վիճակին վրայ: Ռուս լրագիրք արդէն ազատ չեն: Բայց թղթակցութիւններն եւս արդիւրեւ կամ որ և է պատճառաւ ընդհատուած կ'երեւին, այնպէս որ Ռուսիա սոյն միջոցիս նոյնչափ մոռցնել տուած է ինքզինք Ներսիսի, որչափ Խրիմու պատերազմին յաջորդող տառն և հինգ տարիներու միջոցին, յորժամ, Կորեացի իշխանի բանիւք, Չարին կառավարութիւնն ինքզինք կ'անկողիէր և կը զբաղէր վերակազմել երկրին ներքին ոյժերը:

Բայց ոչինչ փոխուած է Ռուսիոյ մէջ: Բռնապետութիւնն ամեն ժամանակէ հետէ սաստիկ և զօրաւոր է. լրագրերն աւելի քան երբեք ենթակայ են իշխանութեան քմահաճոյից. լրագրագետք ամեն օր ազդարարութիւն կը ստանան չխօսելու այս կամ այն կարեւոր խնդրոյ վրայ: Բայց Ոչնչականութիւնը զէնքնիկէջ չէ եղած, այլ գոյութիւն ունի միշտ, աւելի ծանրացեալ հանգամանքով մը. որովհետեւ բանակն եւս, որ յառաջագոյն զերծ էր վարակումէ, այժմ

Ոչնչականներ կ'արտադրէ: Ոչնչականաց վերջին դատերուն մէջ երեւցան նաեւ զինուորական մարդիկ, և անոնք ալ ո'չ ստորին դասէ: Գնդապետի տեղակալ մը և ծովային ու ցամաքային սպայներ դատասարտեցան բերդարդելութեան. որովհետեւ Ոչնչականութեան յարած էին: Երբեմն Հանրային Կրթութեան և այժմ՝ Ներքին գործոց նախարար Դոլադոյ կոմսն, որ բացառիկ ազդեցութիւն մ'ունի Կայսեր վրայ, գլխաւորապէս զբաղած է Ոչնչականներ երեւան հանելու և դատի ենթարկելու. բայց հազիւ թէ դադանի ընկերութիւն մը կը կործանի, ուրիշ մը կը կազմուի, և Ոչնչական տարերք անսպառելի կը թուին իրօք:

Դոլադոյ կոմսը, թէեւ մեծ հալածիչն է Ոչնչականաց, միանգամայն նոցա յատուկ մէկ զոհը լինել կը թուի: Ամեն օր անհամար անանուն նամակներ կը ստանայ մայրաքաղաքին ամեն կողմերէն և մինչեւ իսկ գաւառներէն, ծանուցանող թէ ուժանակի ական զետեղուած է իւր պաշտօնարանի ներքեւ, կամ թէ ի մահ դատապարտուած է «Յեղափոխական Մասնախմբին» ձեռամբ, և թէ այս վճիռ պիտի դորձադրուի առաջին անգամ որ համարձակի դուրս ելնել Ներքին գործոց պաշտօնատունէն: Ուստի, խիստ քիչ անգամ դուրս կ'ելնէ. բացակայ կը մնայ մինչեւ իսկ նախարարական խորհուրդներէն, և երբ սարտաւորուի ներկայ դատուիլ, Գաղտնի Ոստիկանութիւնը բացառիկ միջոցներ ի գործ կը դնէ նոյն օր: Բեղբայրակի մէջ հանրածանօթ իրողութիւն մ'է թէ ամեն անգամ որ Ն. Վսեմութիւն Ներքին գործոց նախարարը բարեհաճի պաշտօնատունէն դուրս ելնելու քաջութիւնը ցոյց տալ, կառավարութեան գանձէն 500 ռուպ-

լի բացառիկ ծախք մը կը լինի: «Մարդու միտքը գուշակող» հռչակաւոր գիտնական մը վերջերս Բեդրսպուրի այցեց, և կոսն Դոլս-դոյ խնդրեց Գիտութեանց Ակադեմիայէն յատուկ նիստ մը կազմել սոյն անձին փորձերը տեսնելու համար: Բայց անդամոց մին գիտել տուաւ թէ, «Այն 500 բուսկով, զոր հարկ է ծախք ընել որպէս զի Զեր Վսեմութիւն կարենայ Ակադեմիան երթալ, յիշեալ գիտնականն իւր փորձերը ձեր յարկին ներքեւ իսկ կրնայ կտտարել»:

Մինչ Ոչնչականութիւնն իւր գործողութեան շրջանակին մէջ կ'առնու նաեւ բանակն և առաջուրնէ աւելի վտանգաւոր կը դառնայ, Հրէից հալածումը նոյնչափ սաստիկ է որչափ մի քանի տարի առաջ, յորժամ եւրոպական մամուլը զայրոյթով լի յօդուածներ կը հրատարակէր Ռուսիոյ դէմ: Միակ տարբերութիւնն այն է որ մեծ սեղանաւորք, մանաւանդ գերմանացի դրամատեարք, որք երբեմն չափ ունէին Ռուսիոյ վրայ երկիւղալի լուրեր տարածելէ, որպէս զի ոչ ոք իւր դրամը վստահէր ռուսական թղթոց, կ'երեւի թէ այնչափ չափ ըրած են ռուսական թղթոց անկումէն, որ այժմ իրենց յատակադիծը փոխել պատշաճ կը դատեն: Նոյն մարդիկ որ յառաջագոյն եւրոպական մամուլը, կը կաշառէին Ռուսիոյ Հրէից հալածման դէմ բողոք բառնալու համար, այժմ կը թուի թէ նոյն լրագրերը կը կաշառեն լուսթիւն պահելու ըամար, որպէս զի ռուսական ելեւմտից վրայ հասարակութեան նորածին վստահութիւնը չխախտի: Բայց ելեւմտից տեսակէտով ալ Ռուսիոյ վիճակն աւելի փայլուն չէ: Տրոց հաւաքումն առաջուրնէ աւելի դժուարութեամբ կը կատարի, և հունձքերն, առատութեան միջոցին իսկ, առաջուան չափ չափ չեն բերեր: որովհետեւ ամերիկեան ցորենը սաստիկ մրցում մը կ'ընէ ռուսականին դէմ, և Օտէսա հիմա խիստ քիչ արմաթ կը զրկէ Մարսիլա:

Աւստրիոյ և Գերմանիոյ հետ պաշտակցութիւնն անշուշտ մեծ կարեւորութիւն ունի Ռուսիոյ, թէեւ Ռուսիա նոյնչափ դիւրաւ չի կրնար տանիլ իւր բանակին ջախջախիչ բռն, որչափ միւս երկու Կայսրութիւնք: Ռուսիոյ դէպ ի Մերվ յառաջխաղացումն ալ դրամական մեծ բեռ մ'եղած է: Կասպից

ծովէն դէպ ի Մերվ երկաթուղին, յորմէ 200 քիլոմէտրոն միայն շինուած և բանիլ սկսած է, անցեալ տարի 30,000 բուսկի հասոյթ և 350,000 բուսկի ծախք պատճառելու տարօրինակ արդիւնքը տուաւ: Այս բաց պիտի ածի եղեր դժին երկարաձգման համեմատութեամբ: Կայսեր վրայ մեծագոյն ազդեցութիւն ունեցող երկու անձեր, Դոլսդոյ կոմսն և լրագրապետ Պ. Խաղքով, երկուքն ալ ծայրայեղ յետադէմ մարդիկ, համոզեցին զՆ. Վեհափառութիւն թէ՛ իւր գահը դրացնելու և սպահովելու համար՝ պարտի վերականգնել ազնուականութեան պատիւն ու ազդեցութիւնն, որ ստրուկներու ազատագրութենէն ի վեր չատ ինկած է: Ուստի, տէրութիւնը դրամական ծանր զոհողութիւններ կ'ընէ, որպէս զի ազնուականք կարող լինին վերստին ձեռք անցունել իրենց կալուածներն: Անշուշտ անիրանալի երազ մ'է՝ ազնուականութիւնը վերականգնելով Կայսրութեան ոյժ տալու թելադրութիւնը. զի ուր որ ազնուականութեան վարկը կտրած է՝ ազնուականաց թուոյն մեծագոյն աւելնալուն պատճառաւ, հոն անհնար է վերահաստատել ազնուականութեան նախկին փայլն ու վարկը:

Ճարտարագործական ասպարէզին վրայ եւս Ռուսիոյ չափ մը մեծամեծ պատրանքները փարատեցան: Ռուսիոյ քաղաքականութիւնն էր՝ ծանր մաքսեր դնելով օտար ապրանայ վրայ՝ պաշտպանել ներքին ճարտարագործութիւնն: Ասոր մէջ մեծ չափ տեսնելով, Մուքոլայի գործարանատեարք ձեռք բերին ո՛չ միայն պաշտպան-գրութիւն մը, այլ մինչեւ իսկ արդէն զրութիւն մը, որոյ շնորհիւ կարելի չէր որ Սիլեզիոյ գերմանական գործարանաց արտադրութիւնք Ռուսիա մտնելով մրցէին բնիկ արտադրութեանց դէմ: Բայց այս գրութիւն ռուս գործարանատեարք ակնկալութեան հակառակ արդիւնք տուաւ: Սիլեզիոյ գործարանատեարք, տեսնելով որ անհնար էր մրցիլ սահմանադրին վրայ հաստատուած արգելիչ մաքսաւորոց դէմ, սահմանադրութեան անցան, և հաստատեցան ի ռուսական Բոլոնիա, մանաւանդ ի Լոսս, որ տեսակ մը Մանչեսթր եղած է այժմ: Հոն հարկւրաւոր գործարանք շինուեցան Գերմանաց ձեռք, գերմանացի արհեստաւորներով ու գործաւոր-

ներով, գերմանական մէթոտներով և ընդ գերմանական տնօրինութեամբ և հիմա ռուսական հողի վրայ հաստատուած այս օտար գործարանաց արտադրութիւնը Մոսքուայի հրապարակը կը հասնին 100ին 5էն 10 աւելի աժան քան Մոսքուայի ռուսական գործարանաց արտադրութիւնները:

Բաց աստի, ռուսական աշխարհակալութիւնը ի Կեդրոնական Ասիա մեծ յոյեր ներշնչած էին ռուս գործարանատեարք, որը կարծելով թէ մեծաքանակ ապրանք պիտի վաճառեն ասիական ժողովրդոց, այն աստիճան աճեցուցած էին արտադրութիւններն, որ այժմ, որպէս զի մթերեալ վաճառք կարենան ծախուիլ և իրենք չսնանկանան, պարտաւորուած են շարաթիւ երեք օր միայն և օրը վեց ժամբանեցնել գործարանները, մինչ յառաջագոյն շարաթիւ եօթն օր և օրն ամբողջ 24 ժամ կը բանէին: Երբ ռուս գործարանատեարք վաճառք զրկեցին ի Կեդրոնական Ասիա, հոն ալ անդլիական մրցման բախեցան, որոյ կեդրոնն էր Հնդկաստան: Խօսք կայ տէրութեան ասիական նոր երկիրներուն սահմանագլխոց վրայ եւս մաքսային չլիթայ մը հաստատելու: Բայց այս գործողութիւն կը կարօտի նոյն երկիրներու վարչային կատարեալ կազմակերպութեան մը, զոր տակաւին հեռի են ստանալէ, և ցորչալի թերի է կազմակերպութիւնն, օտար արտադրիչք զիւրաւ կրնան մաքսանենդութիւն ընել: Այժմ Մոսքուայի գործարանատեարք Անգլիոյ մրցման ենթակայ են Կեդրոնական Ասիոյ մէջ և Կայսրութեան ուրիշ ամեն կողմը Գերմանաց մրցման, որք հաստատուեալ կան ի ռուսական Բոլոնիա: Հետեւանքն այն եղած է որ այս Գերմանացի նորահաստատ գործարանատեարք Չարին կառավարութեան խնդիր մատուցած են մաքսերուն եւս առաւել բարձրացման համար, մինչ Մոսքուայի գործարանատեարք սուրոր հակառակը խնդրած են, զերերն յեղաշրջելով: Ռուս գործարանատեարք ունիւր աւելի յառաջ երթալով, խնդրած են որ մաքսային գիծ մը քաշուի նոյն իսկ ռուսական Բոլոնիոյ և բուն Ռուսիոյ միջեւ: Բայց ռուս կառավարութեան տնտեսական յետադիմութիւնը դեռ այս աստիճանի չհասաւ:

Այսպէս, ամենապոյզն բարեօրոյմ չկայ Ռուսիոյ մէջ, ի մասին ներքին ասպնդու-

թեան, կրօնային ներողութեան, ելեւմտից կամ ճարտարագործութեան, յորմէ հետէ, չենք հասկնար ինչ պատճառաւ, եւրոպական մամուլը լռութիւն կը պահէ Չարին կառավարած երկիրներուն կացութեան վրայ:

Միւս կողմէ, Գերմանիոյ և Աւստրիոյ հետ Ռուսիոյ դաշնակցութիւնն անտարա-կուսելի յաջողութիւն մ'է: Սքերնեւիճէի տեսակցութիւնն հրապարակային ցոյց մ'էր, որոյ նպատակն էր աշխարհի առջեւ պարզել երկից Կայսերաց կատարեալ միութիւնը: Սոյն միութեան պայմանք ի Սքերնեւիճէ չը քննուեցան ստուգապէս, այլ կանխաւ որոշուեցան Պ. Կիրսի Վարձին և Վիէննա այցելութեանց միջոցին: Զուիցերիոյ Գաշակցութիւնը փորլի ցաւ եղած էր երեք Կայսրութեանց, այն ազատութեամբ զոր կը շնորհէր իւր երկիրն ապաստանող ամեն տեսակ Յեղափոխականաց: Շատ անգամներ առանձնական դիտողութիւնը ուղղուեցան իրեն, բայց Զուիցերիա չուղեց չափաւորել իւր հիւրընկալութիւն և ազատամտութիւն: Արդ, կ'երեւի թէ Սքերնեւիճէի մէջ տըրուած որոշմանց նպատակն էր հաւաքական ազդեցութիւն մը բանեցնել Զուիցերիոյ Գաշակցական Խորհրդոյն վրայ, որպէս զի սահմանափակէ ձինեւրայի մէջ Ոչնչականաց և Զուրիսի մէջ աւստրացի յեղափոխականաց վայելած գործողութեան ազատութիւնը: Թէ՛ ի ձինեւրա և թէ՛ ի Զուրիս, առանց մասնաւոր յուզում մը տեսնուելու, այդ մարդիկ հսկողութեան ներքեւ առնուեցան և անոնց շարժումներն արդիւրեցան: Ի նոցանէ ունիւր արաքսեցան, այլք հանդարտ կենալու ազդարարութիւն ստացան. ուրիշներ ալ, որք յայտնապէս դաւ կը նիւթէին, ենթարկեցան պատիժներու, երեք Կայսերաց սիրտերն անդորրեւել համար: Սքերնեւիճէի որոշումը այսպէս պտուղ տուին, և պիտի շարունակեն տալ:

Ռուսիա յառաջդիմութիւն ըրաւ նաեւ դէպ Հնդկաստան իւր շարժման մէջ: Պատրաստութիւնք այն աստիճան յառաջ տարուած են, որ Ռուսիա երբ որ ուղէ կրնայ Հէրադ մտնել անմիջապէս: Եւ յայտնի է Հէրադի ռազմագիտական և քաղաքական կարեւորութիւնն, իրեւ հիւսիսային մեծագոյն կեդրոն Աֆղանստանայ, որոյ մէկ մասը կը կազմէ և որոյ վրայ կ'իջիւն ըստ ամենայ-

նի : Ռուսիա համաձայնութիւն մը գոյացուցած է Հէրադի շրջակայ ցեղերուն հետ . աղերսագրեր կը ստորագրէին՝ Ռուսիայէն խնդրող որ տիրէ Հէրադի , և ռուս կառավարութեան կամքէն միայն կախում ունի փութացնել կամ յապաղեցնել այս մեծ դործողութեան կատարումը : Յարդ Պ. Յիրս բան մը չըբաւ , համոզուած գտնով թէ Պ. Կլատսդոնի անկումը վնասաբեր պիտի լինէր Ռուսիոյ , և թէ Հէրադի գրաւումը կրնար սաստիկ երկիւղ պատճառել Անգլիացւոյ , և պատճառել Պ. Կլատսդոնի անկումն : Երբ Պ. Յիրս ո՛չ եւս երկիւղ տածէ թէ Ռուսիա կը վնասուի Պ. Կլատսդոնի անկումը , Հէրադ պիտի գրաւուի ռուս զօրաց կողմէ , որք բնաւ արդեւքի չպիտի հանդիպին :

Հարկը միկոն հողիներ կառավարող ինքնակալութեան մը մէջ ուրիշ հետաքրքրական կէտ մը նոյն ինքն Ջարին անձնական գիրքն է : Ոչնչականք կ'ըսեն թէ մինչ Կայսրը գիրքն կը փակէ մէկ բերդի մէջ , ինք ալ պարտաւորուած է փակուիլ ուրիշ բերդի մը մէջ , և այսպէս ամբողջ ամիսներ կ'անցունէ Կաշինայի դղիկին մէջ , ուր է այժմ իսկ : Ճշմարտութիւնը պէտք է ըսել այնքան հզօր Վեհապետի մը նկատմամբ եւս : Իւր հօր սպանումն ա՛յնպիսի սարսափ ազդած է իւրեն , և շարունակ ա՛յնպիսի ծանր մտահոգութեանց ներքեւ կը գտնուի , որ արդի Կայսեր երկիր մը կառավարելու կարողութիւնն զգալի յառաջդիմութիւն չէ ըրած , մանաւանդ թէ իւր հօր իշխանութեան միջոցին մասնակցութիւն բնաւ չունէր հանրային գործոց մէջ : Այսու թէ Ն. Կ. Վեհափառութիւն Ալեքսանդր Գ. Կայսրը տակաւին չէ ըմբռնած Նախարարական Խորհրդոյ մը և Կայսերութեան Խորհրդոյն (կամ Պետական Խորհուրդ) միջեւ եղած տարբերութիւնն իսկ : Առաջինը գործադիր իշխանութիւն է , երկրորդը կիսովին օրէնսդրական մարմին մ'է : Երբ պաշտօնադրելու մատուցուին իւր ստորագրութեան կամ յղման , երկու մարմինները կը չիօթէ միշտ , և միոյն կը յղէ ինչ որ կը պատկանի միւսոյն : Կայսեր այս վիճակի մէջ , յետագէ՛մ նախարարք ազատ ասպարէզ գտած են ջնջելու ամեն ազատական գաղափար , և հզօր ձեռքով մը երկիրն ետ ետ մղելու : Ալեքսանդր Բ. Կայսրն սպաննող Ոչնչականք

այժմ կը զգան հարկաւ թէ ո՛րպիսի աղէտ մը բերին Ռուսիոյ գլխուն . զի յայտնի է թէ հանգուցեալ Կայսրն իւր սպանման առաւօտուն իսկ ստորագրած էր Լորիս Մէլիքով Կոմսին մատուցած տեսակ մը Սահմանադրութիւնն , որով դաւառային Երեսփոխաններ պիտի հրաւիրուէին Բեդրսպուրկ , ուր բաւական անկախութեամբ պիտի խորհրդակցէին հանրային գործոց վրայ , որոց վերին հսկողութեան ու վարչութեան պիտի մասնակցէին , իրաց վիճակին պահանջման և ազգին տեսութեանց համաձայն տնօրինութիւններ որոշելով : Այս հրամանագիր Կայսեր սպանումէն յետոյ չհրատարակեցաւ , և հաւանօրէն երկար ժամանակ պիտի մնայ մեռեալ տառ , մանաւանդ թէ Արքունեաց շրջանակէն դուրս գրէ՞թէ ո՛չ որ տեղեակ է անոր ճիշդ սարունակութեան :

Ինչ ինչ անկախ հաստատութիւններ որք դեռ կը մնային Ռուսիոյ մէջ , կ'երեւի թէ շատ չանցած պիտի անհետին Ոչնչականութեան երկիւղիւ : Արեւելի մէջ , — յորում Ռուսիոյ վրայ տեղեկութիւնք , թղթակցութիւնք և խմբագրական յօդուածք երեւելի տեղ մը բռնած են միշտ , — արդէն բաւական մանրամասնութեամբ ծանօթութիւնք արուեցան Ռուսիոյ կրթական հաստատութեանց ենթարկուած սեղաններուն վրայ : Նորագոյն ծանօթութիւն մը սա է որ , Դոկտոյ Կոմսի պատրաստած մէկ ծրագրոյն համեմատ , հաշտարար դատաւորք , որք քիչ մ'ընդարձակ իշխանութիւն ունէին և ցարդ ժողովրդէն կ'ընտրուէին , այսուհետեւ ուղղակի կառավարութեան պիտի անուանին , որով անհատական չահեր ապահովութեան ազդեցիկ միջոց մը պիտի կորուսանեն : Գոյադոյ Կոմսն ամենուրեք Ոչնչականութիւն կը տեսնէ և հետեւապէս ամենուրեք կը ներմուծէ իւր հակապատական ոգին : Կայսերութեան Խորհուրդը , կամ Պետական Խորհուրդը , վերեւ յիշուած , ունի ճիւղ մը որ հպատակաց և կառավարութեան միջեւ ծագող դատերը կը տեսնէ : Այս ճիւղ վերջերս ի նպաստ հպատակաց ինչ ինչ վճիռներ տրւած լինելով , ուրիշ ճիւղերու անդամներ , որք ծանօթ են առ կառավարութիւնն իրենց կոյր անձնութեամբ , պիտի յաջորդեն այդ քիչ մը անկախ ճիւղի անդամներուն : Ահա այսպէս , Ռուսիա օր ըստ օրէ առաւելագոյն յամառութեամբ իւր կրնալը կը դարձունէ ազատական գաղափարներուն , և առաւել ևս կը խորասուզի բռնակալութեան անդնդոց մէջ , ուստից կ'երեւի թէ մեծ պայթում մը , կամ արտասովոր շարժում մը միայն պիտի կրնայ հանել զայն :

Գ Ր Ա Կ Ա Ն

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՐԸ ՆՏԻՐ ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆ

ՖՐԱՆՍՈՒԱ ՔՈՔԷԻ

Գեկտեմբեր 6¹⁸ ի հինգշաբթի օրը Փրանսական Ակադեմիան բանաստեղծական տօն մը կը տօնէր, իւր ծոցն ընդունելով Ֆրանսուա Քոքէ բանաստեղծն որ կը յաջորդէր ուրիշ բանաստեղծի մը՝ Վիքթոր Լաբրատի՝ ինչպէս և նա յաջորդած էր Ալֆրէտ տը Միւսէի:

Որչափ որ բանաստեղծութեան սէրը գլխաւոր չարժանիքն եղած էր այն օրն համախմբեալ ունկնդրաց հոծ և եռանդուն բազմութեան, և սակայն այն ընդհանուր համակրանք զոր նորընտիր ակադեմականը վայելած է ամեն ժամանակ, առաւել եւս գրգիռ աղղած էր այդ եռանդեան: Ակադեմական ընդունելութեան մը ժամանակ երբէք չէր տեսնուած այդքան բազմութիւն, մանաւանդ ազնուական դասն երբէք իւր ներկայացուցիչներն այդքան բազմաթիւ չէր առաքած անդ: Հոն էին Ռուսական դեսպան Պ. Մորէնհայմ, հելլենական դեսպանն և Մաթիլտ իշխանուհին: Կեդրոնն յատկապէս պահուած տեղերը կը տեսնուէին Մուշիի տիկին դքսուհին, Շաւարէնի կոմսուհին, տիկին Կունս և իւր դուստրը: Թէպէտ գեղեցիկ սեռը չէր որ մեծամասնութիւն կը կազմէր, այլ սովորականէն շատ աւելի բազմաթիւ էին իւր ներկայացուցիչք: Յայտնի կերեւէր թէ անոնք պարտք համարած էին իրենց ներկայութեամբ պատուասիրել այն յաջորդութիւն ում փափաքող էր ամեն ոք և զոր արդէն ստացաւ նորընտիր ակադեմականն:

* *

Միջօրէէն ճիշդ մէկ ժամ յետոյ սրահը կը մտնեն, տնօրէնը՝ Վիքթոր Շէրպիւլիէ, մշտնջենական քարտուղարը՝ Գամիլ Տուսէ, և դիւանադպիրն՝ Էտուար Բայըրոն, և կը

բազմին ի դիւան: Իրենց ետեւէն կուգային Էմիլ Օժիէ և Սիւլլի Բրիւտոմ որք կ'առաջնորդէին իրենց սանին՝ Ֆրանսուա Քոքէի: Նորընտիր ակադեմականը դնաց բազմիւ իւր երկու կնքահարց մէջտեղը, նորընտրեալաց յատկացեալ սովորական սեղանին առջեւ:

Այս վեցն ալ հազած էին իրենց պաշտօնական համազգեստները, կանաչ պատմաճան և թուր կախուած իրենց քովէն: Միւս ակադեմականք, պարզ սովորական հագուստներով, իրենց աթոռներուն վրայ կ'երթան շարուիլ:

Ամէն ակնարկ բնականաբար Ֆրանսուա Քոքէի վրայ կ'ուղղուին, որ հեշտիւ կը կրէ իւր նոր համազգեստն, և հակառակ իւր բնական համեստութեան, բնաւ չնեղուիր հանրային ուշադրութենէն որոյ առարկայն ինքն էր:

Գլուխն այն բանաստեղծի գլուխն է զոր կ'երևակայեն «ՌԷԼԵԷ»-ի և «ԼԵՆԵՂԷ»-ի ներու ընթերցողուհիք. ազնիւ, մեղամաղձիկ դուլս, չրթանց փոքր ինչ դառն ծալքով մը: Երկար և սեւ են մազերը: Դէմքը, քիթը, նայուածքն ու կզակը կը յիշեցունեն Տալիտ Անժէրի նկարած նիհար Պոնաբարթու միտալն, և քիչ մ'ալ Սարտուր գլուխը: Այսերն ու ճակատը մութ փայլ մ'ունին և կը ցայտեցնեն երկու աչքերու մոխրագոյն կապոյտ յախճապակի փայլն: Դէմքին ամբողջութիւնը ցոյց կուտայ անդորր և իմաստուն մարդ մը որ գոհ է սակաւուք: Պ. Քոքէ՝ յորմէ հետէ բազդի տէր է (կը հասկնամք գրական բազդ, ըստ որում երբէք հարուստ չէ եղած)՝ փոքր ինչ գիրցած է, և առողջութիւնն, որ երբեմն խանդարեալ էր, կազդուրած է այժմ, բայց լայնափոր որովայն մը ունենալու վտանգէն ազատած է: Սակայն դեռ բաւական նիհար է և նրբակազմ, որով իւր ամենէն բարեբաւ տիկ վայրկեաններուն մէջ իսկ, տառապեալ բանաստեղծի մը պատրանքը կ'ազդէ յաջս իւր ընթերցողուհեաց որք յուզեալ, ի նա կը յառեն իրենց դիտակներն:

— Խօսքը Պ. Ֆրանսուա Քոքէինն է, կ'ըսէ նախագահը ծանր ծանր ձայնով:

Նոյնժամայն խոր լուռութիւն կը տիրէ, և Ֆրանսուա Քոքէ յոտին կանգնելով, յստակ և ազդու ձայնիւ մը սապէս կ'սկսի իւր ճառը:

«Տեարք»

«Այն պահուն ուր ձեր առջեւ խօսեցու հեղ պատիւն ունիմ, յայտ յանդիման յուզեալ եմ խորագէտս • սակայն սիրտս, լի երախտագիտութեամբ, ոչինչ երկիւզ կ'զգայ, զի կը տեսնեմ շուրջս համակրանաց հոսանք մը որ կը տաքցնէ զիս և կը քաջալերէ : Ակադեմիան՝ մին այն հազուագիւտ և փառաւոր հաստատութեանց՝ որք անխախտ և կանգուն մնացին ի մէջ աւերակաց նախնոյն Ֆրանսայի, կը պահպանէ միշտ իւր հնաւանդ առանձնաշնորհումներն, և վեհանձնաբար արտաստարան կ'ընծայէ բանաստեղծին որ գրեթէ արտաքսեալ է այժմեան ընկերականութենէն : Աստ, բանաստեղծն յանդորրու կ'զգայ զանձն, բարերար հովանւոյ մը մթնոլորտին մէջ, որպէս Մէրուփինկեանց ժամանակներու հալածականը, Թուրի Սէն-Մարթէն մենարանին մէջ. Ուստի և յոտն կ'եննեմ լի վստահութեամբ, յիշելով թէ ո'րպիսի մեծարանք կը տածէք զեռ բանաստեղծութեան • խռովեալ եմ անտարակոյս թէ անոր յետին վաստակաւորներէն եմ, այլ Վատահ՝ թէ ընտրեցիք զիս իբր մին հաւատարմագոյններէն » :

Այս հակիրճ նախաբան, պարզ և առանց յաւակնութեան, յոյժ լաւ ընդունելութիւն գտաւ : Յամենուստ կը ծափահարեն զատենաբանն, որ իւր խղճի քննութիւնը կը շարունակէ գեղեցիկ հակապատկեր մը նկարագրելով իւր նախորդին և իւր միջեւ :

« Սառնալոյտներու և բարձրամայրեաց ծանրախոհ երգիչէն վերջ, առ ձեզ կը կոչէք Փարիզու փողոցներու մի երազողն • յետ լըսելոյ Ալպեանց սոխտին որ իւր զօրաւոր ձայնիւ կը ընու գիշերամած հովտին մեռութիւնները, կը լսէք այժմ փոքրիկ երգչն թռչնոյն որ վանդակի մը մէջ կեցած է արուարձանին պատուհաններէն միոյն վրայ : Այլ բաւ է ձեզ համար որ երկու թռչուններն ալ ձեր ճաշակին համաձայն կ'երգեն, և միեւնոյն ընդունելութիւնը կ'ընէք երկու բանաստեղծից եւս » :

Ապա, խօսքը բերելով իւր բանաստեղծական առաջին քայլերուն և Վիքթոր Լաբրատի հետ ունեցած յարաբերութեանցը վրայ, յիշեց թէ « Երբ իւր առաջին ոտանաւորները տպուեցան, ինք՝ իբր երկչոտ աշա-

կերտ մը մատոյց զայնս՝ Պ. Լաբրատի և նա ընթերցաւ զայնս իբր ներողամիտ վարպետ » :

« Յետոյ, լոկ միանգամ լինելով, երբ իրարու ձեռք սեղմեցինք, անոր հայրական սիրոյն առջեւ իմ որդիական յարգանքն կրկնապատկեցաւ : Իւր համակրանաց շատ ապացոյցներ տուաւ ինձ : Պետ մասունքի պէս պահած եմ և շատ անգամ յուզմամբ կը կարդամ Պ. Լաբրատի մի նամակն յորում շնորհակալութիւն կը յայտնէ իւր հեղինակութեանց վրայ իմ դրած անկեղծ մի էջիս համար և « յոյս կը յայտնէ » — իւր խօսքերն են — թէ օրին մէկն իմ բերնովս գովաբանուի աւելի հանդիսաւոր և աւելի քաջահնչուն վայրի մը մէջ » : Այս փափաքը ձեռն շատերուն յայտնած է, ինչպէս և կենացը վերջին օրերուն մէջ իւր սիրեցեալ ընտանեաց ծոցը կարտայայտէր : Մեծ հաճոյք կ'զգամ հաւատարմով թէ իւր քուէն ալ ունիմ այսօր և քաղցր է ինձ այն պարտականութիւն զոր կը դնէք յիս գովեստ կարգաւ աշխուհի բանաստեղծի մը որ պատուական եղաւ ինձ համար, վասն զի երկու ըզգացումներ կը մղեն զիս այս պարտուցս կատարման մէջ, զմայլանք և երախտագիտութիւն » :

Այս ամենայն՝ յոյժ անկեղծութեամբ արտասանուելով՝ լաւ տպաւորութիւն ըրին ունինդրաց վրայ որք հետզհետէ հաճոյք կ'զգային խորին ուշադրութեամբ հետեւիլ այն սիրուն մտածմանց և բանաստեղծական նկարագրաց որոցմով ատենաբանը կը պնդաղարկէր Վիքթոր Լաբրատի վրայ իւր կենսագրական ուսումնասիրութիւններն, Պատմելով նախ հանգուցեալ ակադեմականին մանկութիւնն, երբ ազատ համարձակ կը թաւալէր նա դալարեաց վրայ և ապա Լիոնի մթաստուեր Լիսէի բարձր որմերուն մէջ բանտարկուած, Պ. Քորէ յիշեցուց քերթողին առաջին յաջող աշխատութիւնները, զորս ջերմապէս պաշտպանեց ընդդէմ անոնց որք երբեմն կը մեղադրէին զնա թէ՝ տողորուած է համայնատուածեան վարդապետութեանց պատրանքներովն : Իւր ճառին մէջ Քորէ ի շար կ'ածէ մի առ մի Պ. տը Լաբրատի ամեն գործերն, և երբ կարդը կուգայ յիշատակելու « Հօր Բոքս », ճշմարտապէս կը յուզուի ի յուշ այն ճմարիտ և կենսացնցող բանաստեղծութեան որով կը զեղու այդ գիրքը :

«Խանդաղտաւանաց այդ կռուանին վրայ առատորէն կը հոսին սրտագրաւ յուզման բառերը, սրտի խորէ ցայտած տողերն: Ո՞վ կրնայ յանդիմանել նմա թէ լոկ իրեն համար պահած է իւր սրտին ինչ ինչ գաղտնիքները, կամ գէթ՝ վերացականութեան մեղէին ու փոխաբերութեան քօղին ներքեւէն միայն ընդշմարել տուած է զայնս: Գիտեմք թէ արդի բանաստեղծներէն շատեր այսքան զգուշութեան չեն վարժեցուցած զմեզ. անոնք պէտք մը կ'զգան, կը մեղէին կարծես իրենց սիրտը բանալու, թէպէտ յաճախ շատ անդաղտնապահ կերպիւ. բայց ես ամենէն նուազ իրաւունք պիտի ունենամ ոճիւր համարել այս անդաղտնապահութիւնն, ըստ որում ես ալ այս մասին քանի մը ներքի յանցանքներ կը խոստովանիմ: Եւ միթէ այսու պարտ չէ՞ ինձ առաւել եւս յարգել և հիանալ այն անբիծ լուսութեան վրայ զոր կը պահէր Պ. Լաբրատ, զգացմանց ամենէն փափկագունին՝ ամօթխածութեան պատճառաւ»:

Ընդհակառակն, Պ. Քոբէ կը վերապահէ իւր նկատողութիւններն *Նրբէքան* Նրբոց վրայ, որք բանաստեղծին երիտասարդութեան օրերու գործն են, և զորս սապէս կը սահմանէ քանի մը տողով:

«Բայց այդ երգիծական երգերն հին թուական մը կը կրեն և հետաքրքրական են լոկ իբր անցելոյն պատկանող: Եւ միթէ այս ճակատագիրն չէ՞ վիճակեալ քաղաքական երգերու, որք պատերազմի ուռմբերու կը նմանին: Յաւուր ճակատամարտի կը սուլեն և քանդեն, բայց երբ յաջորդօրը, պատերազմի դաշտին վրայ, վեր կ'առնուս գետնէն, պաղած կը գտնես զանոնք»:

Պ. Քոբէ իւր ճառը վերջացուց համեստութեան նոր արտայայտութեամբ մը: Յետ յիշեցնելոյ Լամարթինի, Ալֆրէտ տը Միւսէի և Վիքթոր Հիւկօի՝ դարուս այս երեք մեծ հանճարներուն անուններն, ատենաբանը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Ակադեմիոյ որ մերթ ընդ մերթ ի յուշ կ'ածէ անշուք բանաստեղծներն ալ:

«Աչքերնիդ շլացած հոյակապ վերջալոյսէ մը, կը դառնաք դէպ յապագայն, դէպ յարեւելս, մեղմալոյսի դիտելով այն դողդոջուն աստղերն ալ որք կը պլլան գեռ բանաստեղծական հորիզոնին վրայ: Այս-

պէս, ձեր ընտրութիւններն ալ կամայ ակամայ ներողամիտ աչօք կը կատարէք: Բայց հաւատարմք ձեր անցելոյն և յարգելով փառապանծ յիշատակաց նոցա արժուները, կը վերապահէք զանոնք բանաստեղծներու, բայց խղճամիտ և յօժարակամ բանաստեղծներու և այդ կարգէն կը դասէք այնպիսիներն, որք Վիքթոր Լաբրատի նման, բանաստեղծութեան մէջ կ'որոնեն մոքի բացատրութեան ամենէն աղնիւ ձեւն, և կը գործածեն զայն մարդկային սրտի ամենէն դիպչալիկան, փափուկ և վեհանձն զգացմանց համար»:

Աստ, ատենաբանն աւարտելով ճառն, իւր տեղը նստաւ և ամբողջ սրահը թնդաց բուռն ծափահարութեամբք:

* *

Կարգը Վիքթոր Շէրպիւլիէինն է. նա է որ պիտի պատասխանէ նորընտիր ակադեմականին:

Պ. Շէրպիւլիէ այժմ յիսունեւվեց տարեկան է: Մաղն ու մօրուսն սկսած են ալել խառնիլ, բայց դէմքն իւր ամբողջութեամբ առոյգ մնացած է: Մեծ տաղանդի տէր է, բայց այնպիսի ժամանակ մը՝ ուր ճոռոմաբանութիւնն անհրաժեշտ կը նկատուի, համեստ է նա, գուցէ երկչոտ, և մանաւանդ յօժարութեամբ լռող: Այս համեստութիւն և լռութիւն աննպաստ եղած են իրեն:

Բնապաշտականք անտեղի կատաղութիւն մ'ունին Շէրպիւլիէի դէմ, զոր կ'ամբաստանեն -- լրումն և կատարումն անհիմն ամբաստանութեանց -- թէ իւր գրուածոց մէջ անբարոյականութիւն կը տիրէ, և այս աւելի ճշմարիտ կրնայ նկատուիլ շրջապաներու դըպրոցի տեսակէտով, թէ իւր նկարագրութեանց և հոգեբանութեանց մէջ անճշդութիւնք կան: Այս առարկութեան մէջ կը գտնուի ճշմարտութեան հետք մը:

Արդարեւ, Պ. Շէրպիւլիէ, հակառակ իւր ծանօթ տաղանդին, անկանոն և զբոռարակնճիւռ ոճ մ'ունի, և շատ անգամ գծուար կը լինի ըմբռնել թէ՛ ինչպէս կը պարզէ այն նկարագիրներն զորս ի հանդէս կ'ածէ: Շատ նրբաճաշակ է, հետեւաբար ընթերցողաց խոյր մասն համ չ'առնուր անկէ, և նոր ձեւով տպաւորութեանց սիրողներն ալ գոհ չեն մնար:

Քոնի Քոնիէն սկսեալ մինչեւ Օւլէլէ Մոկաշը, որ Պ. Շէրպիւլիէի բազմառատ գրչին վերջին արդիւնքն է, և մին առնէն աւելի նուազ ընդունելութեան արժանացածներէ, բազմաքանակ են նորա հեղինակութիւններն : Իւր գործոց մէջ ամենէն աւելի անժխտելի արժանիք մ'ունին Արլաժ + Լա-պիլաս Պոլտի վէպն, որ լաւագոյններէն մին է, Սահա-էլ Պրոնէ Լ Էնի. — Ժան Թէթլը-բոլէ Գաղափարն, և մանաւանդ վերջերս հրատարակած Շոքատաբէ Ագարալն՝ յորում սլշրող կնոջ հիանալի նկարագիր մը կայ, և պառաւ ազարակապանուհի մը, որ սուրբի պէս կ'ապրի իւր դաշտին մէջ, գիւղացիներէ չըջապատեալ :

Պ. Շէրպիւլիէի միւս բոլոր վէպերն որք հրատարակուած են իւրիւր առ առ Մոկաշանդիսին մէջ, սքանչելի մասեր կը պարունակեն . բայց թէ իրր վիպասան ինչ է իւր ճիշդ նպատակը, զայդ բացայայտ ցոյց չը տար, ինչպէս նաեւ իւր նկարագրած անձերու բնաւորութեան տարտամ, վարանոտ գոյն կուտայ կամաւ և այսու մի քիչ յոգնեցուցիչ կը լինի իւր գործոց ընթերցումն : Ասոնք մանաւանդ արգելք եղած են որ չունենայ նա այն ժողովրդականութիւնը զոր կ'ունենան յաճախ նուազ խղճամիտ տաղանդի տէր վիպասանք եւ նուազ խորաքննին գրողք :

Ժ. Վալպէր ծածկանուան ներքեւ Պ. Շէրպիւլիէ կը հրատարակէ միշտ Ռեվիւին մէջ, ժամանակակից քաղաքականութեան և պատմութեան վերաբերեալ յօդուածներ, որք յոյժ հետաքրքրաշարժ են յաճախ :

Պ. Շէրպիւլիէի արտասանած ճառն, ի պատասխանի Ֆրանսուա Քորէի ճառին, ամբողջապէս գովասանաբանական ճառ մ'է, հակառակ ակադամական ճառերու :

Աւասիկ անոր սկիզբն և մէկ քանի մասերը .

«Պարոն

«Իրաւունք ունիք հաւատալու այն համակրանաց որք կողջունեն աստ զձեզ : Մեր մէջ ամենէն երիտասարդն էք դուք, ձեր բարեբաւասիկ այս դերութիւնն օգտուէ՞տ պիտի լինի ձեզ : Ամէն ընտանեաց մէջ Բէնիամինը գաղտնապէս նախամեծարութիւն կը վայելեն : Եւ որ աւելին է, կապրինք այնպիսի ժամանակներու մէջ յորս հինա-

ւորց հաստատութիւնք, նման բաղմամետ ծառերու, առարկայ են չարամիտ նախանձու : Ակադեմիան կարող է ձեր երիտասարդութիւնը ցոյց տալ անիմաստ այն ըննադատներուն որք պիտի ուզեն պախաբակել նորա ծերութիւնը : Բայց դուք նոր արժանիք մ'ալ աւելցուցիք բոլոր այն արժանեաց վրայ որոցմով կրնայիք յանձնարարել զանձերնիդ Ակադեմիոյ շնորհաց : Այնքան տաք սրտով, որքան բարձր մտածութեամբ խօսեցաք այն մեծատաղանդ անձին վրայ որոյ կը յաջորդէք : Իւր հեռատեսութեան ապացոյցը տուած էր նա արդէն երբ յայտնեց որ իւր ներքոյն դուք արտասանէք :»

Պ. Շէրպիւլիէ կը խօսի ապա Պ. Լաբրատի գործոց վրայ զոր ինքն ալ իւր կարգին կը քննէ հակիրճ կերպիւ :

«Ընդդէմ նորա կառարկէին ոմանք թէ, կ'ըսէ, իւր մուսայն չարունակ բարձրէն կը թռչի, թէ չափազանց հոգեկան լինելու մեղքըն ունի և քննադատ մը յայտնեց նմա թէ իւր բանաստեղծութեանց մէջ շատ մուգուած էին զգայարանքներն . ընթերցողը կրնար ընդերկար յառաջանալ անոնց ընթերցման մէջ առանց կնոջ մը հանդիպելու, և թէ նա շատ քիչ ունէր այն՝ զոր չափէն աւելի ունէր Միւսէ : Ուրիշ մ'ալ խորհուրդ կուտար նմա զմեզ ճանչնալ այնպէս ինչպէս որ եմք և նմանիլ այն նաւորդաց որք մանեակներ կուտային վայրենեաց, նաւուն բեռն ազատելու համար : Նա սապէս սահմանած էր զմարդ . «կէս-աստուած և կէս-անբան էակ մը», և ինք կիսաստուածին համար էր որ կուզէր երգել : Ար խոստովանիմ թէ յաճախ կիսաստուածներ չենք, այլ սակայն կէս-անբաններ ալ չենք միշտ : Շատ անգամ մեծ տղայներ ենք որոց սիրելի է խաղեր խառնել իրենց գլխաւոր գործին հետ, որ է՝ ապրիլ . և մեզ հաճոյ լինելու համար, հարկ է որ բանաստեղծութիւնն յարմարի մեր աղակարութեանց, մեր աշխարհասիրական հետաքրքրութեանց և թէ ազդուապէս մարդասիրական լինի այն :»

Այս դաւանութիւնը բնականաբար կը հարկադրէ զատենաբանը խօսքը Լաբրատէն դարձունել Քորէի վրայ :

«Պ. Լաբրատ սքանչելի նուագերգութիւններ հեղինակած է . բայց ձեր բնական

հակամիտութիւններն զձեզ դէպ ի այն կողմը չեն խոնարհեցներ և դուք չէք այնպիսի մարդ մ'որ ձեր բնական բերման դիմադրուէք: Նա գրած է երգիծական երգեր որք ատելութեան և արհամարհանաց սէրը կը շնչեն, և հարկադրեալ եմ ըսել թէ դուք ո՛չ զոք ատած էք և գուցէ այս է պատճառը որ բնաւ թշնամի չունիք»:

Այս փոքրիկ ակնարկութիւնը ծիծաղ կը պատճառէ նոյն իսկ Պ. Քոբէի, որ յայնժամ ամենալաւ տրամադրութեան մէջ կը գտնէ ինքզինքն իւր անձին գովեստը լսելու համար:

«Դուք, Պարոն, Փարիզցի մ'էք, կըսէ նմա Պ. Շէրպիւլիէ: Փոխանակ քարաժայռից վրայ կամ հեղեղատներու մօտ ներշնչում որոնելու, Փարիզը կը բաւէ ձեզ. Փարիզ որ ներշնչած է զձեզ յաճախ:

«Այլ ամենէն աւելի զձեզ հրապուրողն ո՛չ թէ անոր մեծ հրապարակներն ու լայն փողոցներն են, պանդոկներու և պալատանց Փարիզը, մեծատանց և դատարկ պորտներու Փարիզը: Դուք ձեր երազական իղձերն ի ձեւ մ'ածէք մթին թաղերն, մինչեւ այն ամայի աւերակ հողերն որոց ծայրը կը գլտնուին պատնէշներու դալարազարդ մարտկոցներ. անուրբ ու տգեղ տեսարանք, այլ որոց անջրութիւնը տեսակ մ'արտայայտութիւն ունի, և չգիտեմ ո՛րպիսի բարձր ճաշակ մը կայ անոնց տգեղութեան մէջ: Յաճախ պատահամբ աւելի հեռուները կը մղէիք ձեր քայլերը, կ'երթայիք միջնաբերդէն ալ դուրս, ուր քաղցր տեսարանք կը սպասէին ձեզ: Զուարթատեսիլ կապելայ մը՝ ցորենի երկու դաշտերու մէջտեղ, հին պատ մը ուսկից կախուած կայ դեռ ծանուցման մը կտորը, գիւղացի խաղացողք, շապիկ նուն թեւը սոթթած, բացօթեայ պարեր, տատանոցը որք կը կրճտեն, ասոնք են ահա այն տեսարանք զորս տեսան ձեր մուսայի աչերն երբ բացուեցան և զորս կրցաք անջնջելի գծերով նկարագրել»:

Պ. Շէրպիւլիէի ճառին ամեն մէկ մասերն ալ սքանչելի են, և ցաւալի է որ տեղւոյ անձկութեան պատճառաւ չպիտի կարենանք հրատարակել զայն ամբողջովին: Այլ կարելի չէ դիմադրել սա սիրուն փոքրիկ վերջաբանին որով ատենաբանը կ'ակ-

նարկէ Պ. Քոբէի ճառի նախաբանին մէկ խօսքին:

«Ինձ անկ չէ ըսել ձեզ թէ քանի՞ քանի՞ հիացողներ ունիք այն ընկերութեան մէջ որ կարտաքսէ զձեզ, մանաւանդ քանի հիացողներ գեղեցիկ սեռէն: Գիտեմ զայս, և ասոր մէկ դառն փորձն ունեցած եմ անձ նապէս: Ընկերութեան մը մէջ պատահեցայ մի օր միայն այն անձերէն որք յանուն քո միայն կերդնուն: Զգեցուս դաւա իւր չափազանց հիացումն, որ դիցապաշտութեան նման բան մը կը թուէր ինձ, առիթը, խրճաթճանաց ճաշակը, և գուցէ փոքր մի եւս նախանձ, ու սատանան որ զիս կը մղէր. նեղանալով բացատրեցի անոր թէ հարկ էր ընտրութիւն մը կատարել ձեր գործոց մէջ, թէ դուք ալ մեր ամենուս նման ձեր պակասութիւններն ունէիք, թէ ձեւերու և եղանակներու մէջ թերութիւններ կը գործէիք շատ անգամ թէ ազդեցութիւն ընելու տղայական ցոյցերէ զերծ չէիք, և թէ ամեն ժամանակ դուք ձեր հանճարին չէիք հաւասարեր: Կարելի չէ բացատրել թէ ո՛րպիսի ակնարկ մ'արձակեց յիս . . . Ո՛հ, Պարոն, ճշմարիտ է թէ մարդս կրնայ կայծակէն զարնուիլ և չմեռնիլ. ասոր կենդանի ապացոյցն եմ ես ահա»:

Կանայք շատ ծիծաղեցան և շատ ծափահարեցին: Այս նիստը կատարեալ յաջողութիւն մ'եղաւ բոլորին համար ալ:

ԱԶԳԱՅԻՆ

ՀԱՆԴԷՍ Ի ՅԵՇԱՏԱԿ ԵՐԿԵԱՇԵՈՐՀ

Տ. ՆԵՐՍԷՍ Ս. ՊԱՏՐԻԱՐԺԻ

Վան, 4 դեկտ. 1884

Վանայ ժողովուրդը երբէք զգացած չունէր այնքան խորին վիշտ ու ցաւ քան զոր զգաց երջանկայիշատակ Տ. Ներսէս Ս. Պատրիարքի մահուանն առթիւ: Եկեղեցիներու մէջ արդէն կատարուած էին հոգեհանգըստեան պաշտամունքներ. բայց ժողովուրդը դո՛ւ չէր այդչափով և կը ցանկար իւր զգաց-

մանց արտայայտութեան մի այլ միջոց եւս գտնել. սրտեր զեղուն էին, հոսել կը փափագէին : Զայս նկատելով ժողովրդեան մի կարեւոր մասը, բազկացեալ ուսուցիչներէ, վաճառականներէ, գեղարուեստից և զանազան արհեստից պարապող անձինքներէ, մի կարգադիր մասնախումբ կազմեց որ անմիջապէս ճանչուեցաւ ի պաշտօնէ Գաւառական Վարչութեան կողմանէ : Մասնախումբը ձեռնարկեց ի յիշատակ դրախտահանգիստ Հայրապետին ժողովրդեան մի մեծ և փառաւոր հանդէս կազմաւորել, առիթ ընծայելու համար ժողովրդական զգացմանց արտայայտութեան : Անմիջապէս ամեն դասակարգի պատկանող անձինք համակերպեցան այս գեղեցիկ խորհրդոյն, և հանդէսն կատարուեցաւ դեկտ. 2 կիրակի օրը Նորաշէնու վարժարանին մէջ, որ ընդարձակագոյն հանդիսավայրն է Վանայ համար և ունի կեդրոնական մի դիրք :

Առաջն. Տեղապահ Գեր. Պողոս Սրբազան իբր նախագահ Գաւառական Վարչութեան և գլուխ Վանայ ժողովրդեան, կը նախագահէր հանդէսին. ներկայ էին բացի բազմախումբ ժողովուրդէ, երեսփոխաններ, Քաղ. Արօն. ժողովոց և Տեսուչ խորհրդոց անդամներ, թաղական խորհրդականներ, առեւտրական, արհեստաւոր, դործաւոր դասակարգի բազմաթիւ ներկայացուցիչներ, կրթական մարմնոց գրէթէ ամբողջութիւնը, ուսանողաց մի հոծ բազմութիւն : Վերջապէս Վանայ ժողովուրդն իրապէս ներկայացընող ընդհանրական գումարում մի էր :

Հանդիսավայրին ճակատը սեւաքօղեալ պատուանդաններու վրայ զետեղուած էր Ամենասիրելի Հանգուցելոյն մեծադիր պարկերը շրջապատեալ եպիսկոպոսական թագէ, գաւաղանէ և այլ հանդերձանքէ : Երկու սեւազգեստեալ օրիորդներ թաշկինակի ձեռին, պատկերին առ ոտս, պատուանդանին երկու կողմը որ չիբլի կը նմանէր՝ հանդէսին սկիզբէն ցվերջ կարտասուէին ողբագին, որք երբ միանգամ ողբաձայն եղերդ մը երգեցին, բոլոր ժողովրդեան տխրազգացմունք յետին սատիճան եղան և ահաւոր լռութեան մը մէջ խիստ շատեր արտասուօք համակուեցան :

Կարգադիր մասնախումբին կողմէ Հայրապետ էֆէնտի ճանիկեան զանգակաց տըխ-

րահնչիւն զօղանջմանց հետ հանդէսը բացաւ և այդ ժամէն սկսեալ ահաւոր լռութիւնը սկսաւ և տեւեց ցվերջ : Բացատրեց ճանիկեան էֆէնտի այս տխրազգեաց հանդէսին կարեւորութիւնը՝ թարգման հանդիսանալով ժողովրդական զգացմանց որք զեղանիլ կը ցանկային :

Համբարձում էֆէնտի Երամեան երջանկայիշատակ Պատրիարքին կենսադրութիւնն ըրաւ բերանացի՝ ընդարձակօրէն ներկայելով զնա յառաջ քան զպատրիարքութիւն և ի պատրիարքութեան : Այս կենսադրութիւնը երկար տեւեց և մեծ ուշադրութեամբ լսուեցաւ :

Ռուսաստանի Հայերէն Վան գտնուող Պ. Խաչատուր Գասպարեան Փրիամեանց ի դիմաց ուսանայ երիտասարդութեան հանգուցեալ Հայրապետի դրուատիքն ըրաւ և բացատրեց թէ ինչ դեր ունեցաւ Նա պատմութեան մէջ : Այս բանախօսութիւնն ալ որ նոյնպէս երկար տեւեց, առաջնոյն պէս լսին ուշադրութեամբ ունկնդրուեցաւ : Տիգրան էֆէնտի Արիճանեան տաճկերէն լեզուով ճառ մը կարդաց :

Երգեցիկ աշակերտներն սեւազգեստեալ էին և մասնաւոր ընդրութեամբ ա՛յնքան ողբանուագ ու տխրաձայն կ'երգէին որ կը զօրէին յուզել ամենէն կարծր սրտերն անգամ : Երկու սրտայոյզ ոտանաւորներ, մին Հ. Ճանիկեան և միւսն Պ. Բարաղամեան էֆէնտիներէ յօրինեալ յանուն Հանգուցեալ Հայրապետին. երբ կարգացուեցան պատշաճ մեղամարմնութեամբ, սրտերու թնդիւն ծայրայեղութեան հասաւ :

Բաց ի այդ բանախօսութիւններէն նըւիրուեցան առ ոտս Սրբազան Հանգուցելոյն պատկերին խաչեր և պատկերներ Որբանոցի, Սանդխտեան վարժարանի և Բարաղամեան վարժարանի ուսանողաց կողմանէ յարմարաւոր վերտառութիւններով. մի օրիորդ էր որ Սանդխտեան աշակերտուհեաց կողմէն նըւիրեց :

Հ. Միացեալ Ընդ. Հայաստանի վարժարանաց ընդհ. տեսչութեան օգնական Մարկոս էֆ. Նաթանեան ալ համաօտակի բացատրեց յետոյ Ներսէս Ս. Պատրիարքի Հ. Միացեալ Ընկերութեանց ըրած բարեբար աջակցութիւնն և հովանաւորութիւնը, ի դիմաց նոյն Ընկերութեանց Հայաստանի

բոլոր պաշտօնէից , ոչակերտաց և աշակերտուհեաց ճաճանչաւուստ թագ-պատկ մը դրաւ առ ոտս Սրբազան հանգուցեալ Հայրապետի պատկերին , յայտնելով հանդերձ Միացեալ ընկերութեանց առ Հանգուցեալ Պատրիարքն զգացած երախտագիտութեանն ի նշան Մշոյ բարձրագոյն վարժարանին Ներ-
-խնան անուանակոչումն :

Ի վերջոյ Առաջ տեղապահ Գեր. Պօղոս սրբազան՝ իբր նախագահ՝ հանդիսին վերջ տուաւ օրհնաբանով մը յորում դրուատելէ զկնի ողբացեալ Պատրիարքին արժանիքն , մտղթեց յերկնից արժանաւոր յաջորդ մը ի մխիթարութիւն զժբաղդ ազգիս :

Ժողովուրդն այնքան խորապէս զգած-ուած էր որ երեք ժամէն աւելի տեւող սոյն հանդիսին վաղուսէն ետքն ալ չէր ուզեր բաժնուիլ հանդիսավայրէն , ուր ձեռնարկուեցաւ հանգանակութեան մը ի մասնակցութիւն երջանկայիշատակ Պատրիարքին մահարձանի ծախուց , որ դեռ կը շարու-նակուի և որ Կ. Պօլիս պիտի յղուի :

Հանդիսէն անմիջապէս յետոյ ընդարձակ հեռագիր մը պատրաստուելով քաղուեցաւ մասնախմբին կողմանէ ի Պատրիարքարան և « Արեւելքի » խմբագրութեան՝ ծանուցանե-լու համար սոյն հանդէսն :

Վանայ ժողովուրդն սկիզբէն ի վեր ըս-քանչացող և համակիր եղած էր և է ողբացեալ Ներսէս Ս. Պատրիարքին , և ի յիշատակ Նորին սոյն հանդէսն կապմաւորելով մի նոր ասպացոյց տուաւ աշխարհի սքանչացման և երախտագիտական անհուն համակրութեանն զոր ունէր և ունի յաւէտ առ Նա : Այս կէտեր խիստ պայծառ շեշտուեցան հանդիսին մէջ բոլոր ատենախօսներու կողմանէ և արժանապէս բացատրուեցաւ թէ քանի՛ բարձր դնահատած էր Ամեն հանգուցեալ Պատրիարքին ներքին և արտաքին քաղաքականու-թիւնն և թէ մանաւանդ ո՛րչափ երախտա-պարտ է Վասպուրականի ժողովուրդն մասնաւորապէս առ Ն. Սրբազնութեան յաւեր-ժական յիշատակն սովոր ժամանակ տեսած օգնութեանց և խնամոց պատճառաւ , որոց գլխաւոր շարժառիթն էր իբր նախա-գահ Սովետոյ խնամող Կեդրոնական Յանձ-նաժողովին , որ այնքան զիւրազանական հրա-կայ ձիգերով աշխատեցաւ ազատել Հայաս-տանի Հայերն սովոր կատաղի կոտորածնե-րէն :

ՆՈՐԱՎԷՊ

Տ Ա Ն Ձ Ե Ն Ի Ի Ն Ե Ր Գ Ը

Մեր գիւղակին մէջ,
Մա լոն լան լա ,
Մա հե լա հե լա ,
Մեր գիւղակին մէջ
Տանձենի մը կար . . .
(Հին պար)

Ա.

Գիւղակին ծայրը սաղարթախիտ տանձե-նի մը կար : Երբ գարուն էր , ծաղկեայ դէ-զի մը կը նմանէր այն : Ագարակապանին տու-նը ձանքուն միւս կողմ կը գտնուէր , եւ դղեակի մը նման՝ քարաշէն դռն ունէր : Ագարակապանին աղջիկը Բէռին կը կոչուէր : Երկուքս ալ նշանուած էինք :

Բ.

Տասնվեց տարեկան էր նա : Այնքան բո-տորազեղ վարդեր կային իւր այտերուն վը-րայ , որքան ծաղիկներ ունէր տանձենին : Տանձենիին ներքեւ էր որ ըսի անոր . — « Բէռին , իմ Բէռին , ե՞րբ պիտի կատար-ուի մեր հարսնիքը » :

Գ.

Ամեն ինչ ծիծաղկոտ բան ունէր ի նա-իւր մազերն որք հովին հետ կը խաղային , իւր հասակն , իւր փոքրիկ մուճակներուն մէջ մերկ ոտներն , իւր ձեռներն որք տան-ձենիին ոտերը վար կը քաշէին ծաղիկներն հոտոտելու համար , իւր մաքրափայլ ճակա-տըն , իւր սպիտակ ակռայներն՝ իւր վար-դագեղ շրթներուն մէջ տեղ :

Ահ , որքան կը սիրէի զնա : — « Մեր հարսնիքը հնձոց ատեն կը կատարենք , ըսաւ , եթէ կայսրը զինուոր չգրէ քեզ » :

Դ.

Երբ զինուորագրութիւնն սկսաւ կա-տարուիլ , մոմ մը վառեցի , որովհետեւ Բէ-ռինէ բաժնուելու գաղափարը կտոր կտոր կ'ընէր սիրաս : Գոհութիւն Աստուծոյ , ես չվիճակեցայ . բայց ծան , իմ կաթնեղբայրս , ձախող թիւ մը վաստկեցաւ :

Տեսայ որ կ'արտասուէր, մըմնջելով. —
« Մայրս, խեղճ մայրս » :

Ե.

— « Մխիթարուէ, ժան, ես որբ եմ » :
Ձէր ուզեր հաւատալ ինձ երբ իրեն լսի .
« Ես քու տեղդ կը մեկնիմ » : Բէռին տան-
ձենիին տակ եկաւ, աչերն արտասուածով :
Երբէք չէի տեսած անոր լայր . իւր արցունք-
ներն աւելի աղւոր էին քան իւր ժպիտը :

Եւ ինձ ըսաւ . « Աղէկ ըրիր և բարի ես
դուն . գնա՛, Բիէն, ես պիտի սպասեմ քեզ » :

Զ.

Ա՛ջ, ձա՛խ, ա՛ջ, ձա՛խ, ի թմբո՛ւկ, օ՛ն
յառաջ : Այս կերպով քալեցինք, մէկ շուն-
չէն, մինչեւ Վաղարամ : Բիէ՛ն, սիրտդ ա-
մուր բռնէ, աւասիկ թշնամին : Հրեղէն գիծ
մը տեսայ . հինգ հարիւր թնդանթներ կա-
յին որք ի միասին կը գոռային, և ծուխ մը
կար որ կուրծքը կը ձնէր, և արիւն մը ուր
ոտքը կը սահէր :

Վախը պաշարեց զիս և ետիս դարձայ :

Է.

Ետիս կը գտնուէր Ֆրանսան, և մեր
գիւղակն, և տանձենին որոյ բոլոր ծաղիկ-
ները պոռուղներ էին այժմ : Աչերս դոցեցի
և Բէռինը տեսայ որ կ'աղօթէր ինձ համար :
Գոհութիւն Աստուծոյ, քաջութիւն առի :
Յառա՛ջ, յառա՛ջ, ա՛ջ, ձա՛խ, նշան ա՛ռ,
կրա՛կ, ի սուրն : — Ա՛հ, ա՛հ, սա նորեկ
զինուորն արիւթեամբ կը պատերապմի : Տը-
ղա՛յ, անունդ ի՞նչ է :

— Բիէ՛ն, վեհափառ կայսր :

— Տասնապետ կ'ընեմ քեզ, Բիէ՛ն :

Ը.

Բէռին, ո՛վ իմ Բէռին, տասնապետ եմ
այժմ : Ահեցէ՛ պատերազմն : Ճակատամարտի
օրերը տօնի օրեր են : Բանակի մը վրայէ
անցնելու համար, պէտք է մի միայն մէկ
ոտքը միւսին առջեւ դնել : Ա՛ջ, ձա՛խ, յա-
ռա՛ջ :

— Նորէն դո՛ւն ես, Բիէ՛ն :

— Այո՛, վեհափառ կայսր :

— Հարիւրապետ կոչուէ՛ այսուհետեւ :

Թ.

Շնորհակալ եմ, վեհափառ տէր : Յառա՛ջ
մինչեւ ի Մոսկուա, բայց ոչ աւելի հեռուն :
Ձիւնալարդ լայնատարած դաշտին մէջ, ճան-
քուն վրայ դիակներ վառած են : Այս կող-
մը գետը կը դառնուի, միւս կողմը թշնամին .
երկու կողմն ալ մահ :

— Ո՛վ կը հաստատէ առաջին կամուրջը :

— Ես, վեհափառ կայսր :

— Միշտ դո՛ւն, գնդապետ :

Եւ ինձ տուաւ իւր ասպետի խաչը :

Ժ.

Գոհութիւն Աստուծոյ : Բէռին, իմ Բէ-
ռին, դուն ինձմով պիտի հպարտանաս Պա-
տերազմը վերջացած է և ես արձակուրդի
հրաման ստացայ : Հնչեցէ՛ք, զանգակը, հրո-
չակելու համար մեր ամուսնութիւնը : Ճան-
բայն երկար է տակաւին, բայց յոյսը շատ
շուտ կ'ընթանայ : Հոն, այդ բլրակին ետեւ,
արդէն կը տեսնուի ծննդավայրս :

Չանդակատունը կը ճանչնամ . կարծես
թէ կը հնչէ :

ԺԱ.

Այո՛, կը հնչէ : Բայց ո՛ւր է տանձենին
Ծաղկանց ամիսն եկած է, և չեմ նշմա-
րեր ծաղկեայ դէպը : Յառաջադոյն, հեռուէն
կը տեսնուէր այն, ինչու որ այն առեն կան-
գուն էր : Եւ այժմ իմ երիտասարդական
տիոց գորովանաց ծառը կտրած էին, և
գետինը տարածուած էր իւր թարչամած
ծաղկներով :

ԺԲ.

— Ինչո՞ւ համար եկեղեցւոյն զանգակը
կը հնչէ, Մաթիէօ :

— Հարսնիք մը կայ, պարոն գնդապետ :
Մաթիէօ ոչ եւս կը ճանչէր զիս :

Հարսնիք մը, իրաւ կ'ըսէր : Տեսայ որ
հարսն ու փեսայն եկեղեցիէն ներս կը մըտ-
նէին : Հարսը Բէռինն էր, իմ Բէռինս ծի-
ծաղկոտ և առաջուրնէ աւելի գեղանի : Փե-
այն էր Ժան, իմ կաթնեղբայրս :

ԺԳ.

Բոլորտիքս գիւղացիները կ'ըսէին .

— Այլ սիրեն զիբար :

- Բայց Բիէ՞սը, հարցուցի :
 — Ո՞ր Բիէսը, պատասխանեցին :
 Մոռցած էին զիս :

ԺԴ.

Նկեղեցւոյն մէկ կողմը ծուներ դրի : Աղօթեցի Բիէսին համար, աղօթեցի Ժանի համար, այդ միակ արարածներն զորս կը սիրէի : Պատարադէն յետոյ, տանձենիէն ծաղիկ մը բրցուցի, թառամած խեղճ ծաղիկ մը, և ճանքայ ելայ առանց ետիս նստելու :

Գոհութիւն Աստուծոյ . կը սիրեն զիրար, երջանիկ պիտի լինին :

ԺԵ.

— Վերադարձե՛ր ես, Բիէս :

— Այո՛, վեհափառ կայսր :

— Քսան երկու տարեկան ես, հրամանատար ես և ասպետի խաչ ունիս : Նթէ կ'ուզես, կ'ոմնուհւոյ մը հետ կ'ամուսնացընեմ զքեզ :

Բիէս իւր ծոցէն հանեց թարչամած փոքրիկ ծաղիկը, զոր կտրուած տանձենիէն քաղած էր :

— Վեհափառ տէր, ըսաւ, իմ սիրտս ասոր նման է : Յառաջապահ զօրաց խմբին մէջ պաշտօն մը տուէ՛ք ինձ, որպէս զի մեռնիմ իբր բրիտոնեայ զինուոր :

ԺԶ.

Յառաջապահ զօրաց խմբին մէջ պաշտօն ժողովեցաւ նա : Գիւղակին ծայրը գերեզման մը կայ, ուր կը հանգչի յաղթութեան օր մը մեռած քսաներկու տարեկան հաղարապետ մը : Անուան տեղ, քարին վրայ սա խօսքերը դրուած են . Գահաւի՛ւն Աստուծոյ :

ԲՕԼ ՖԵՎԱԼ

ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԵԱՆ ԱՆՏԱՌԸ

Ձմրան խստաշունչ խրիկուն մը, երիտասարդ մը կը գտնուէր անտառի մ'եզերքն, ոյր տեսիլն իսկ բաւ էր սոսկում ներշնչելու :

Դեղնահար կեղեւով և տերեւաթափ ոստերով բարձրաբերձ ծառեր, մշտադալար

թանձրախիտ ցախեր որոց շուրջը կը տեսնուէին ոսին թուփեր, սրածայր գայլախաղներով լի և մանուածապատ անձուկ ճանքայներ, որք կը պտուտկէին և վերստին իրարու կը միանային, մորենիներ . աւասիկ ինչ որ կը ներկայանար աչաց :

Երիտասարդն արագութեամբ կը քալէր . յայտնի մտազբաղում մը մթութեամբ համակած էր անոր ճակատն և բոլոր ուշադրութիւնը գրաւած, որովհետեւ չնչմարեց թէ քանի՛ որ կը յառաջանար, ծառերն ու ծառատունկերն աւելի կը խտանային և թէ ճանքայները կ'անհետէին :

Նւ միշտ կը յառաջանար :

Բայց վերջապէս, յուսահատութեամբ տեսնելով որ չպիտի կրնար դուրս ելնել լաբիրինթոսէն ուր մտորած էր, ուժասպառ գետին ինկաւ :

Երկար ատեն նոյն դիրքին մէջ մնաց, որովհետեւ ցուրտը սառեցուցած էր անոր ընդարմացեալ անդամներն, երկար ընթացքի մը յոգնութիւնն սպառած էր անոր ոյժերն և անօթութիւնը կը գալարէր անոր աղիքներն :

Յանկարծ, իւր ցաւերէն ճիշ մ'արձակեց որոյ արձագանգը շատ հեռուն թնդաց :

Գլուխը վերցուց . երեք մարդիկ իւր առջեւ կը գտնուէին յոտին, որոց գալը ո՛չ տեսած և ո՛չ իմացած էր :

Գլխէն մինչեւ ոտքը սարսուաց : Երեք մարդիկ իրենց աչերն իւր վրայ յառած էին անթարթ :

Մին ոսկեթել երկար վերարկու մը հագած էր . մէջքէն գօտի մը կապած էր որուն ադամանդակուռ կոճակը շացուցիչ շողիւնով մը կը փայլէր : Քովէն ալ սուր մը կախած էր :

Երկրորդը սեւ վերարկու մ'եւ կարմիր գօտի մը կը կրէր :

Երրորդն կապոյտ կտաւէ պատմուճան մ'ե կաշեայ գօտի մ'ունէր : Ձեռքը բռնած էր տապար մը որոյ վրայ կը կրթնէր :

— Ի՞նչ կ'ընես հոս, ըսին միաբերան երեք ընկերները :

— Մահուան կ'սպասեմ, պատասխանեց երիտասարդը, գթացէ՛ք իմ վրայ :

— Ի՞նչ կ'ուզես, կրկնեցին միւսները :

— Կարելի եղածին չափ շուտ դուրս ելնել այս անիծեալ անտառէն :

— Ուրեմն մեր երեքէն ընտրէ զայն որ քեզ պիտի ընկերանայ, որովհետեւ առաջնորդ մը պէտք է քեզ և քեզ անկէ զայն ընտրել:

Երիտասարդն ուշադրութեամբ քննեց երեք մարդիկն, որք լուիկ մնջիկ կ'սպասէին իւր ըննութեան արդեանց, և յարմար դատեց զայն որ ոսկեթել վերարկու մ'ունէր որոյ կոճակն ակնախտիւ փայլեր կ'արձակէր:

— Զքեզ կ'ընտրեմ, ըսաւ:

Այն ատեն տարօրինակ ժպիտ մ'երեւցաւ անծանօթին ցուրտ շրթանց վրայ, և ձեռքը երիտասարդին կառկառեց, մինչդեռ իւր երկու ընկերներն աներեւութացան տեսիլքի մը պէս:

Մարտիրոսահար, անձայն ու անշուշտ, երիտասարդն իւր առաջնորդին ձեռքէն բռնեց և մեկնեցան:

Արշալուսոյր վազեցին: Ծառերը կը փախչէին իրենց ետեւէն, և իրենց ոտից դուրսը կը լսուէր անընդհատ. սակայն եւ այնպէս, ժամէ մը յետոյ տակաւին անտառին մէջ էին:

— Ո՛հ, որչափ յոգնած եմ, միմեջեց երիտասարդը՝ կանգ առնելով քառուղիի մը եզերքն, ուր կը յանդէին բազմաթիւ ճանբայներ:

— Տակաւին շատ պէտք է քալել, և մեր սրունքներն յոյժ տկար լինելով չպիտի կըրնանք մեր նպատակին հասնիլ: Բայց, քիչ ատենէն, հեծեալ ուղեւոր մը պիտի անցնի ասկէց: Ա՛ռ այս թուրը. մօտեցածին պէս, կուրծքը կը մխես զայս և կ'առնուս իւր երկվարն, որուն վրայ կը նստինք:

— Ահա ելի՛ բան է այդ. բայց ո՞վ ես դուն, դո՛ւն որ այս կերպ խորհուրդ կ'ուտաս ինձ:

— Ես Ոճիրն եմ, պատասխանեց անծանօթը:

— Կորսուէ՛, ի բա՛ց յինէն, աղաղակեց երիտասարդն երեսի վրայ գետին խնալով:

Դժոխային ծիծաղ մը լսուեցաւ, և երիտասարդը մինակ մնաց:

Այն ատեն գլուխը վերցուց միւս երկու ընկերներն իւր առջեւ էին:

— Ի՞նչ կ'ընես հոս, հարցուցին անոր:

— Մահուան կ'սպասեմ, պատասխանեց երիտասարդը, գլխիցէ՛ք իմ վրայ:

— Ի՞նչ կ'ուզես, կրկնեցին միւսները:

— Կորեւի եղածին չափ չուտ դուրս ելնել այս անիծեալ անտառէն:

— Ուրեմն մեր երկուքէն ընտրէ զայն որ քեզ պիտի ընկերանայ, որովհետեւ առաջնորդ մը պէտք է քեզ և քեզ անկէ զայն ընտրել:

Եւ երիտասարդն ուշադրութեամբ քննեց երկու մարդիկն, և յարմար դատեց զայն որ սեւ վերարկու մ'եւ կարմիր գօտի մ'ունէր:

— Զքեզ կ'ընտրեմ, ըսաւ:

Այն ատեն առանց բառ մ'արտասանելու, անծանօթը ժպտեցաւ և իւր ձեռքն երիտասարդին կառկառեց, մինչդեռ իւր ընկերն աներեւութացաւ տեսիլքի մը պէս:

Խռովուն, և ծղունք ի դողդոջ, երիտասարդն իւր առաջնորդին ձեռքէն բռնեց և մեկնեցան:

Ժամու մը չափ քալեցին և վի՛ր մը եզերքն հասան, ուսկէց աղաղակներ և հեծեծանքներ կը լսուէին:

— Ո՛հ, որչափ պարտասեցայ, միմեջեց երիտասարդը կանգ առնելով:

— Ճանբայն շատ երկար է տակաւին և մեր տկար սրունքներով չպիտի կրնանք հասնիլ մեր նպատակին. ուստի քեզ հոս բերի՛ այս անտառէն ելնելու միակ միջոցը ցուցնելու համար. այս վի՛րն խորը մահը կը դառնուի, որ զքեզ կ'ազատէ քու բոլոր ցաւերէդ:

— Մարտիրոսի՛ է այդ. բայց ո՞վ ես դուն, դո՛ւն որ այս կերպ խորհուրդ կ'ուտաս ինձ:

— Ես Յուսահատութիւնն եմ, պատասխատասխանեց անծանօթը:

— Կորսուէ՛, ի բա՛ց յինէն, դռչեց երիտասարդը երեսի վրայ գետին խնալով:

Դիւային բրբիջ մը լսուեցաւ և երիտասարդը մինակ մնաց:

Գլուխը վերցուց և իւր առջեւ տեսաւ երրորդ ընկերը:

Միւս երկուքին անունն յիշելով, ջանաց փախչիլ, բայց անծանօթը ձեռքով կասեցուց զնա:

— Ինձ հետ եկուր, ըսաւ. ճանբայն երկար է, բայց Աստուած կ'օգնէ այնմ որ կը տառապի:

Երիտասարդն անոր նայեցաւ և ձեռքն երկնցուց:

Բայց անծանօթն յետս մընց այդ ձեռքը, և սկսաւ քայլ առ քայլ անոր առջեւէն ընթանալ: Յետոյ, իւր տապարով, նոր ճանբայ մը բացաւ կտրելով այն ծառերն որք արդեօք էին իրենց յառաջխաղացութեան, և ըսաւ երիտասարդին.

— Ուսդ առ այս ծառերէն մին:

Երիտասարդն հնազանդեցաւ. թէեւ իւր յոգնութիւնը մեծ էր, սակայն հաղիւկիւղգաւր իւր կրած բեռին ծանրութիւնը:

Միշտ ծառեր տապալելով, անծանօթը վերջապէս երիտասարդին հետ հասաւ անտառին եզերքը. իրենց առջեւ կը պարզուէր անծայրածիր դաշտ մը, որոյ մէջ տեղ տուներ կը նշմարուէին:

Այն ատեն անծանօթն ըսաւ երիտասարդին.

— Անտառն ուսկեց անցար, կը կոչուի անտառ Թշուառութեան: Յիշէ՛ դայն միշտ և, այժմ վա՛ր առ բեռդ:

Երիտասարդը գետին նետեց ծառն, որ իյնալով, իսկոյն ոսկւոյ փոխուեցաւ:

— Ո՛վ ես դուն, դո՛ւն որ այսքան լաւ խորհուրդ տուիր ինձ, հարցուց երիտասարդն զարմանօք:

— Ես Աշխատութիւնն եմ, պատասխանեց ընկերը:

Թարգմ.

Հ. ԿՈՒՈՅՈՒՆ ՏԸ ԺԸՆՈՒՅՅԱԳ

Լ. Բ.

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ

ՕՐԱՊԱՐԻԿՆԵՐՈՒ ՎԱՐՈՒՄՆ

Ամպերու մէկ խորշն՝ ոյր ծոցէն երկին Ծովերուն վերեւ շողայ զուարթադին, Կէտ մ'աղօտ ու նսեմ կուգայ յերեւան, Հովին, միջոցին մէջ կ'օրրի կենդան. Նաւ մ'է կ'ընթանայ, ո՛ւր, յեթեր վըսեմ. Երա՛ղ, թուի սարի հատոր մ'երկնածեմ. Ի՛նչ, լեռան գաղաթ մ'աստղալից երկնաւ թեւեր՝ առաւ ու յանկարծ հո՛ն թըռաւ. Ժամ մ'անհո՛ւն հնչեց ընդ մէջ բախտերու Եւ թափառիկ ամպն առաւ կե՛րպ նաւու. Առա՛կն է թուի մեր դիւրախաբ աչաց. Հին Եւոդն իւր տիկ հողմոց է նետած, Որք այդ վըհին մէջ՝ վի՛հ մըրըրկածին,

Յաղթուելով յանկարծ՝ դանի ճանչեցին.

Մազնիսն օգնութեամբ արդեօք փայլակին Օդակերտ կառոյց նաւա՛կ մ'երկնային.

Պայծառ կապոյտին վերեւէն սրավար

Սրդեօք այցելո՞ւ մ'է կուգայ ի վայր.

Այլակերպեա՛լ մ'է որ կը չուէ՛ կ'յառնէ՛

Կ'համբառնայ՝ փրկուած երկրէն, բարձեալ է՝

Թռուցիկ կառքի վրայ հրաշահի՛ւս ու լո՛յս,

Եւ կը մերձենայ խուն պա՛հ մ'աչերնուս,

Որպէս զի տըխուր աշխարհիս խորէն

Մարդիկ իւր զըւարթ փախուստը տեսնեն:

Ո՛չ, չէ այն սարի հատոր մը. չէ այն

Ո՛չ տիկն Առաքիլն՝ լի հողմովն համայն,

Ո՛չ խաղ փայլակին, ո՛չ ալ ոգի մ'է

Որ արշալուսոյ ծոցէն կը դիմէ:

Ո՛չ ճառագայթումն է հրեշտակին այն

Որ բաց շիրմէ մը գնայ առ Յհովվայն,

Ի՛նչ որ երազուի կամ հրապոյրն ըսէ,

Ձէ այն. այդ անհնար նաւն ի՛նչ է. մա՛ր-
դըն է.

Բեռն է այն փրկուած ու թըռած յանհունն,

Ուժն է այն, լծուած լուսափաղի մարդոյն՝

Որ գոռոզացեալ՝ զիւր մասն կաւեղէն՝

Յաւիտենական կը խէ սարիքէն.

Նիւթն է բախտաւոր՝ յանդուգն՝ որ ունի

Մարդկային մրրիկն յինքն ու սաւառնի

Յերկինս՝ ում անհուն հիացումն առթէ

Եւ որ վերջապէս իրեն բացուած է.

Ժպրհութի՛ւն մարդոյն, ճի՛գ դերուոյն,

սո՛ւրբ կիրք,

Խորտակու՛մն յետին, բանտին արհաւիրք.

Եւ ի՛նչ բան պէտք է այդ մարդ էակին՝

Հիւլէ՛ խտաղէմ, որպէս զի ինքնին

Նուած է անվախճանն, անեղբն, անյատակն,

Ընկճէ հողմն՝ թաթա՛ւն, փրփուրն՝ ձեան

կուտակն.

Ո՛հ, ի՛նչ բան պէտք է այդ մարդ էակին, —

Կըտաւ մ'երկնից մէջ, տախտակ մը՝ ծովին:

* * *

Այն կառքն հատկեալ՝ կը միւի օդասոյզ Յակնախտիղ վայրն անթափանց ու լո՛յս,

Յեթերն անրիժ և անինճիւ,

Կ'անհետի յանբա՛ւ կապոյտն երկնային,

Ոգիք եթերին դիտեն խռովադին

Ձընկղմումն իւր լուսաթըթիւ.

Կ'անցնի, ա՛լ հոն չէ, ի՛նչ եղաւ ասլա.

Յանտեսանելին՝ յանծանօթն է նա,

Երազի մէջ զմարդ կը լուսայ այն,

Իսկութեան , խորին ճշմարտին , լուսոյն ,
Վերին Ովկէանին մէջ , ճշմարտութիւն՝

Ձոր սուտ հանած է քահանայն .

Առտու , իրիկուն կ'ըլլայ , միշտ կը թռի ,
Յերեկի յատուկ՝ տոկայ գիշերի .

Ժամ է անթիւ ճաճանչներու ,
Ժամ՝ ուր գիտելով այդ գունդ՝ գէնիթէն՝
Իւր մեծ ու միտին բուրգն արձկած ներքեւէն՝

Մութ գիտաւոր մ'է ահարկու .

Մըշուշն ահաւոր կը ընու օդն հեռուն .

Եւ ինչպէս ձկնորսն առ եզերք ծովուն

Վերջալուսով դայ յերեւան

Տարտամ իբր երազ , և իւր ճիգն յետին
Թափելով երկար օրուան քրտուներին

Վեր կը քաշէ նա իւր ուռկան ,

Որուն մէջ տփգոյն կը պլպլան ձկներ ,

Եւ կ'երթեւեկէ նա ի ծովեղեր ,

Նոյնպէս գիշերն ալ կը քաշէ
Իւր ցանցն ի խորոց զանխու վըհերու ,

Որուն մէջ Արէս ծագէ լուսատու

Եւ Աստղիկն ալ կը ճաճանչէ ,

Եւ մինչդեռ կը հնչեն հետզհետէ ժամեր ,

Այդ ցանց կը մեծնայ կը բարձրանայ ի վեր ,

Կը ընու զերկին երեկորին ,

Եւ իւր մըթաստուեր այն օղակներուն՝

Մութ հիւսկէններուն մէջ ալ՝ թրթռուն
Բոյբ աստղերուն կը փայլփրին :

Օղակաղացն իւր ուղին կ'ընթանայ ,

Ոչ թակարդներէն այն երեկորեայ ,

Ոչ ալ այն դառն մառախուղէն ,

Ոչ , չը՝ սարսափիւր , և ո՛չ այն տրտում՝

Երկնքէն ուր բան մը չունի չարժում ,

Ուր փայլակներ զիրեար կը մղեն

Եւ ընդհարելով ըստուերացն ի խոր

Կը պատուեն յանկարծ ընդ ամսն ահաւոր

Հրաշկ պղնձէ կուռ անձաւներ :

Կը հնարէ ի միտան անցք մը մուշկամած ,

Ահեղ լուռութիւնն այդ անլուր վայրաց՝

Այդ գունդին գնացքըն չարգիլեր .

Կ'անցնի նա , մարդն ու աշխարհն հետն
առած ,

Լո՛ւռ ու երջանի՛կ . երբեմն ջրոյն ալեաց

Այսօր օդոյն վրայ է տապան .

Սո՛ւրբ նաւն հողմավար կ'արշաւէ՝ կը թռի՝

Ուղղաձիգ՝ արա՛գ՝ նման սըլաքի

Ընթանալով դէպ յիւր նըշան .

Բան մը չը տեսնուիր որ ընկնի իրմէ ,

Այլ կը ցանէ նա քանի՛ կ'արշաւէ ,

Իւր բոլորակն աղօտանշոյլ ,

Անհեղեղ թռչնոյ մը կուրծքին է նման .

Նա կը նաւարկէ՝ , իւր ներքեւ կը ծփան

Շամանդաղներ լոյծ հոյլ ի հոյլ .

Իւր նաւուղիներ ծըռած կը նային

Ամպերէն վայր՝ ուր խարիսխ կախեցին ,

Թէ մի՛ գուցէ յաղջանդին՝

Ուր երկիրն ու օդ կաղմեն մէկ խառնուրդ ,

Սպիտակ լեռան գլուխն կամ այլ ծանծա-
ղուտ

Գան բախեն իւր ողնափայտին :

* *

Ո՛ւր պիտի դադրի մարդն ամբարտաւան .

Անհունութիւնը վայրկեանէ վայրկեան

Կը մոտատանջի տեսնելով մարդոյն

Գարշապարին հետքն ի ծոց ամպերուն .

Նա ձգտի ի ծայրն անծանօթ իրաց ,

Կ'արի անդնդոյն՝ իւր մարմնոյն զանդուած ,

Եւ ահա այժմ ալ կ'արշաւէ յանհունն .

Ո՛ւր պիտի դադրի այդ վէ՛ս զօրութիւն ,

Դեռ ո՞րքան հեռու պիտի գնայ՝ երկրէն ,

Դեռ ո՞րքան հեռու պիտի գնայ բախտէն .

Խիստ ճակատագիրն կ'անհետի հեռուն ,

Պատմութիւնն համակ հինաւորց՝ տըմոյն՝

Կերպարանափոխ եղած կը ցնդի

Նոր հորիզոնին վերայ նման ծուխի :

Հասեալ են ժամեր . տիրեց մարդն օդոյն ,

Ինչպէս ալիքին՝ կարապն ու աղիւիոն ,

Մեր սէգ երազոց , մեր մոտահաճոյց ,

Մեր հաւատացեալ աջացն անձկալից

Եւ մեր ամպարիշտ թեւերուն առջեւ ,

Մեր բոլոր ճըդանցն հողած՝ հեւ ի հեւ ,

Խաւարն անյատակ փակէր փեղկերն ղոյգ .

Ահա վերջապէս ասպարէզն ըստոյդ

Հըզօր գրահաշուոց առջեւ կը բացուի ,

Մարդն յաղթող՝ փականքըն աղջամիջի

Կորզելով՝ ովկէանըն կ'արհամարհէ ,

Ովկէանն անհուն որ վաղուց մեռեալն է .

Մառախլապատ դուռն այն կուտայ տեղի

Եւ կէս մը բացուած՝ մարդ դուրս կը սպրդի .

Ով անբաւութիւնը , դեռ մա՞րդ կոչեմք զայն :

Մարդ՝ նախ բեռնաբարձ գրաստուն ելաւ
վրան

Եւ յետոյ ելաւ ի կառս անուարչաւ ,

Յետոյ գիւրաբեկ սիգակայմն ի նաւ ,

Յետոյ հարկ եղաւ նուաճել խութ՝ կոհակ ,

Ծով ու փոթորիկ , մարդն ելաւ ի կրակ .

Այժմ անմահն խնդրէ զյաւիտենականն ,

Ծովուն վրայ կ'ենէր , յերկին կ'ենէ այն :

Թարգմ.

Վ.Ի.Բ.ՈՐ ՀԻԿԿՈ

ՏԻԳՐԱՆ Ս. ՍԵԹԵԱՆ

Ք Ա Ղ Ո Ի Ա Ծ

ՇԱՐԱԹԱԿԱՆ ԼՐԱՅ

15-21 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

Ա Ր Տ Ա Ք Ի Ն

Ֆրանսայի ծերակուտի և Նրեսիտանա-կան ժողովոց նոտաշրջանը փակեցաւ դեկտ. 29ին, պէտք եղած բոլոր գումարներուն քուէարկութենէն յետոյ :

— Անգլիական դեսպանատան կողմէ հա-զարապետ Թրոթըր, նախկին հիւպատոսն ի Կարին, այս պահուս կը պտըտի Մալիդու-նիոյ Գաթէրիա և Քէօքրիլիս դաւառակ-ները, քննելու համար թէ ստոյգ են խըժ-դըժութեանց լուրերը զորս Պ. տը Լավլէ տարածեց անգլիական թերթի մը միջոցաւ, և որոց համար Պ. Պընդ, անգլիական հիւ-պատոսն ի Սէլանիկ, կ'ըսէ թէ չափազանց-եալ են :

Կ. Պոլսոյ անգլիական դեսպանատունէն զատ, նաեւ Աւստրիոյ, Ռուսիոյ, Ֆրանսայի և ուրիշ դեսպանատունը իրենց հիւպատոս-ներուն յանձնեցին քննութիւն մը կատարել Մակեդոնիոյ վրայօք :

— Գերմանացի նախարարը վերջին խոր-հըրդակցութեան մը մէջ խնդիր քած են լուծել Նրեսիտանական նորակալմ ժողովը, իւր հակակառավարական ուղղութեան պատ-ճառաւ : Բայց Պիլմարը ընդդիմացած է, դի-տել տալով թէ հակակառավարական որոշ-մունք տակաւին երրորդ ընթերցումէ չեն անցած, և կարելի է որ Խորհրդարանն յետոյ կոչէ զայն : Միւս կողմէ, Իլխանը չուզեր ժողովը լուծել այնպիսի խնդրոց պատճա-ռաւ յորս ինք (Իլխանն) անձնական դեր մը կատարած է : Պէտք է, ըսեր է, թող տալ որ տարակոյս չմնայ թէ Խորհրդարանին ընթացքը կը մնասէ ո՛չ թէ միայն Նախա-րարապետին, այլ համայն Կայսրութեան առողջութեան : Յայնժամ ժողովուրդն ինք պիտի ուզէ ժողովոյն լուծումն : Այսպէս կը ծանուցանէ Գերմանիոյ կարեւորագոյն թեր-թը, Քէօքրիլէ Զայթունիկ :

— Անհիմն է այն լուր թէ Պիլմարը Իլ-խանը Փարիզէն պիտի անցնի դէպ չարաւ ուղեւորելու առթիւ :

— Դեկտ. 23ին հրոյ ճարակ եղաւ Նիւ-

Նորքի Օրէրա-Բոմիք Թատրոնն, և 175,000 տոլարի մըս գոյացաւ :

— Գերմանիոյ դեսպաններն հրահանգ ստացած են օտար կառավարութեանց ծա-նուցանելու այն նոր գրաւումներն զորս Գերմանիա վերջերս քրաւ Հարաւային Ով-հիանոսի կղզեաց մէջ և Աւստրալիոյ կողմն, ի Նոր Կուինէա : Միւս կողմէ, Աւստրալիոյ անգլիական գաղթականութիւնը կը միարա-նին այս գրաւմանց դէմ բողոքելու : Անգլի-ական ժողովուրդն եւս յուզուած է :

— Օտէսայէ կը հեռագրուի թէ տեղւոյն օտար հպատակ Հրէից պաշտօնապէս իմաց տրուած է թէ իբրեւ առաջնակարգ վաճա-ռական Բաղէնդա պէտք է առնուն, վճա-րելով տարին հազար բուպի, ապա թէ ոչ պէտք է մեկնին Օտէսայէ : Որովհետեւ Օտէսայի Հրէից մեծագոյն մասն աղքատ է, այս հրաման պարզապէս կը նշանակէ Հրէից խմբովին արտաքսումը Ռուսական հողէն :

— Լէյպպիսի (Աւստրիա) դրամադեղչի Ընկերութիւնն իւր տումարները քննելով, 80,000 Ֆիորինի մօտ բաց մը գտաւ : Տնօ-րէն Պ. Չէնարի ընկերութիւնը միջոցաւ ըս-պանեց դեռ չձեռքաւորուած :

— Մատրիտէն կը հեռագրուի թէ Ան-տալուզիոյ մէջ այս օրերս պատահած երկ-րաշարժի զոհերուն թիւն 2000 ի կը հասնի :

Սպանիոյ Ալպիւքէրք քաղաքը (Պատաժո-զի հիւսիսակողմը 6000 բնակչօք) կործանե-ցաւ երկրաշարժէն : Քաղաքին բոլոր իշխա-նութիւնը կորսուած են :

— Ռուսիոյ ներքին գործոց նախարար Ղոլստոյ կոմսն ամեն օր անհամար անանուն նամակներ կտանայ մայրաքաղաքին ամեն կողմերէն և մինչեւ իսկ գաւառներէն, ծա-նուցանող թէ ուժանակի ական զետեղուած է իւր պաշտօնատան ներքեւ կամ թէ ի մահ գատապարտուած է Ոչնչական Մասնախմբին կողմէ, և թէ այս վճիռ պիտի դործադրի առաջին անգամ որ համարձակի դուրս ել-նել ներքին գործոց Պաշտօնատունէն : Ուս-տի, կոմսը խիստ քիչ անգամ դուրս կենէ . նախարարական խորհրդոյ իսկ ներկայ չը գտնուիր, և այն օր որ դուրս ելնէ, կա-ռավարութեան գանձէն 500 բուբլի բացա-ռիկ ծախք մը կը լինի, նախարարին պաշտ-պանութեան պէտք եղած բացառիկ միջոց-ներն ի գործ դնելու համար :

Ն Ե Ր Ք Ի Ն

Նրեքշարթի օրը Մարգարէին ծննդեան տարեդարձը (Տեւոն) լինելով, Վեհ. Սուլթանն առաւօտուն մեծ հանդիսիւ Պէշքեթալի մզկիթը գնաց, և անդ կատարուած կրօնական արարողութեան ներկայ գտնուեցաւ :

— Գահութեամբ կիմանամք թէ Պոլսոյ Իճրայի տեղական ճիւղին առաջին օգնական թորոսեան Յովհաննէս էֆէնտի վերաքննութեան ատենի անդամակցութեան յաջորդ (Տեւոն) ընտրուած է :

— Գերմանացի սպայ Պ. Հորն որ Կ. Պոլսոյ մաքսատուն խորհրդական անուանեցաւ Պէրթում էֆէնտիի տեղ, մայրաքաղաքս գալով իւր պաշտօնին ձեռնարկեց :

— Ճորձովայի օսմանեան ընդհանուր հիւպատոս Խաչիկ էֆէնտի պաշտօնատեղին ուղեւորեցաւ :

— Տրոց վերատեսչութեան խնդրանք ներքին գործոց նախարարութիւնը վերջերս չրջաբերական մ'ուղղեց գաւառաց կուսակալներուն՝ ծանուցանելով թէ խստիւ արգիւծալ է տասանորդի տրոց հաւաքչաց ձըրիաբար սնունդ ուզել կամ ընդունիլ, ինչպէս նաեւ իրենց ձիերուն համար խոտ, այն ամեն գիւղերու մէջ ուսկից կանցնին : Հաւաքիչք պարտին այսուհետեւ վճարել իրենց բոլոր ծախքերն :

— Հաւանական կը կարծուի որ դատական նախարար Հասան Ֆէհմի փաշա այսօր մեկնի մայրաքաղաքէս : Ինչպէս յայտնի է, Ն. Վսեմութիւնն յատուկ պաշտօնով Լոնտրա կուղեւորի Եգիպտական խնդրոյն նկատմամբ բրիտանական կառավարութեան հետ համաձայնութիւն մը գոյացնելու համար :

— Օսմանեան Կ. Պոնքան 55,000 ոսկւոյ նոր փոխառութիւն մը կնքեց եւմտական նախարարութեան հետ, որուն ի հաշիւ 42,900 օսմ ոսկի յանձնեց յիշեալ նախարարութեան :

— Շաբթուս սկիզբը մայրաքաղաքս եկաւ Օսմ. Կայս. Պանքայի Փարիզի ճիւղին վարչական ժողովոյ անդամներէն Պ. Պէրժէ, հետն ունենալով Փարիզի Քոնթուար տ'Էսքոնթ դրամատան տնօրէն Պ. Տէնֆէթ Բոլըրոյ և Ալլահվէրտի Նազարէթ էֆէնտի : Յիշեալ տեսարժ պաշտօն ունին Կոյսերական

կառավարութեան հետ վերջնապէս կարգադրել երկաթուղեաց միացման գծերու շինութեան գործն :

— Ռուսական դեսպանատան առաջին թարգման Պ. Իվանովի ի մօտոյ Ռուսիա կ'ուղեւորի արձակուրդով և երկրորդ թարգման Պ. Մաքսիմով կը յաջորդէ նմա առժամեայ կերպիւ :

— Անատուրի մէջ վարակեալ գաղղիական ախտի խնդիրն առաւել քան երբէք ուշադրութիւն գրաւած է այժմ պաշտօնական ակմբոց մէջ :

Կայսերական կառավարութիւնը նկատուողութեան առած լինելով այդ կարեւոր խնդիր, այս օրերս ներքին գործոց նախարարութեան կողմէ յատուկ չրջաբերականներ զրկուեցան գաւառաց, յանձնարարելով կուսակալներուն որ անմիջապէս տեղեկութիւն հաղորդեն թէ այդ ախտն ի՞նչ աստիճան ծաւալում ստացած է, թէ ո՞ր տեղէն կուգայ գլխաւորաբար, թէ ի՞նչ միջոցներ ձեռք առնուած են և պէտք է առնուին այդ սարսափելի ախտին առաջն առնուլ համար :

— Մէրսին-Թարսուս-Ատանայի շինութեան ձեռնարկին վրայ հետեւեալ նորագոյն տեղեկութիւնք առնուած են Լոնտրայէն :

Ընկերութեան հիմնադիր մասնախումբը վերջերս գումարում մ'ունենալով իւր նախագահին՝ Սթըրլինտի դուքսին բնական Սթաֆորտ Հաուզ, որոշեց է որ դրամագլուխը լինի 175,000 ոսկի և 165,000 անգլիական ոսկւոյ արժողութեամբ առանձնաշնորհեալ թղթեր հանուին ի չրջաբերութիւն, 100ին 6 տոկոսով :

Միանգամայն երկաթուղոյ շինութեան ընկերութիւն մը կազմուեր է 43,250 ոսկի դրամագլխով, որ յանձն ախտի առնու 165,000 ոսկւոյ առանձնաշնորհեալ արժեթղթերն իրենց բուն գնով չրջաբերութեան հանել և ամբողջ դրամագլուխը բաժնի վրայ ըտրադրել տալ : Այս կերպով երկաթուղոյ ընկերութիւնն ի գլուխ ախտի հանէ յիշեալ գծին շինութիւնն, ամբողջ նիւթերը ախտի մատակարարէ, և անուկը գտնուած 165,000 ոսկւոյ առանձնաշնորհեալ արժեթղթերէն գոյացած գումարով կայարանները ախտի կառուցանէ :

Այս նպատակաւ շինութեան ընկերու-

թիւնը թանկիրէտ Բուսալոյ ընկերութեան հետ համաձայնած է շինութեան բոլոր ծախքն հոգալու և 6 առ 0% տոկոսը վճարելու համար :

Երբ բաժնեթուղթք չըջարեցութեան հանուին , աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ կը հաղորդենք մեր ընթերցողաց :

— Հաճեցէ՛ք գրահաւորն որ երկար առեմէ ի վեր կը շինուէր Արքունի նաւարանին մէջ , կիրակի օրը ջուրը պիտի իջուցուի ի ներկայութեան Վեհ. Սուլթանին :

— Գատական նախարարութիւնը նկատողութեան առնելով կարեւոր դատերու հրատարակութեանց օգտակարութիւնն , հրաւէր զրկեց մայրաքաղաքի և գաւառաց բոլոր դատարաններուն , որպէս զի տեսնուած գլխաւոր դատերու ատենագրութիւնն յիշեալ պաշտօնատուները զրկեն , դատական լրագրին միջոցաւ հրատարակուելու համար :

Ա Ձ Գ Ա Յ Ի Ն

Կաթողիկոսական յառաջիկայ ընտրութեան համար Էջմիածնայ Ս. Սինհոդի կողմէ պատրաստեալ չըջարեալանք մայրաքաղաքիս Ռուսական դեսպանատունն եկած են :

— Տիգրիսէն մեզ կը գրեն թէ զրոյց կայ որ Պ. Գրիգոր Արքունի Ձիւրիսէն Տիգրիս պիտի վերադառնայ վերստին Մշակի հրատարակութեան ձեռնարկելու :

— Գոհութեամբ կը լսենք թէ Երուսաղէմի Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր հիւանդութեան վիճակն՝ զգալի կերպիւ բարելուել սկսած է մէկ երկու օրէ ի վեր :

Ն. Սրբազնութիւնը դարմանող բժիշկներն են Տոքթ. Խորասանձեան Էֆէնտի և Փրանսական դեսպանատան գլխաւոր բժիշկ Տոքթ. Մահէ : Իսկ Սրբազան հիւանդին քով շարունակ հսկող բժիշկն է Տոքթ. Բոյէնսոն որ վերոյիշեալ բժիշկաց հրահանգաց համաձայն առօրեայ դարմանները կը տանի :

— Ներքին գործոց նախարար Բարձր. Էտէճմ փաշա հեռագրած է Վանայ կուսակալին , որպէս զի փութացնէ Ամեն. Խրիմեան Սրբազանի ի Պոլիս գալուստը :

— Բերայի պատժական ատենանը կարեւ

նոր դատի մը քննութեամբ դառնացաւ շաբաթ օրը :

Ասիից իբր մէկ տարի առաջ , Պոլսեցի Հայ աղջիկ մը իսլամական կրօնն ընդունելով՝ ամուսնացաւ Խալափի մը հետ և զաւակ մ'ալ ունեցաւ այդ ամուսնութենէն :

Վերջերս յիշեալ կինն ուզելով դարձեալ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ գիրկը վերադառնալ հետն ունենալով նորածին զաւակն , ամուսնոյն պարագայք ամբաստանեցին կինն , իբր թէ իւր Թուրք ամուսնէն ունեցած զաւակն անհետ ըրած էր և իւր գիրկը դուռնուածն ուրիշ մանուկ մ'էր :

Խնդիրն այս երեւոյթին մէջ եղեռնական հանգամանք մը ստանալով Բերայի պատժական ատենին ներկայացաւ :

Գատարանն հարկ եղած քննութիւնները կատարելէ յետոյ , շաբաթ օրն իւր ներկայութեան կոչեց ամբաստանեալ կինն և ամբաստանիչներն , ինչպէս նաեւ երկու դայեակ , մին հայ և միւսը թուրք , որք հաստատեցին թէ կնոջ գիրկը գտնուած մանուկը բուն իսկ իւր արգանդէն ծնած զաւակն է :

Հետեւաբար , դատարանն՝ եղած ամբաստանութիւնը մերժելով՝ անպարտ արձակեց կինն և շաբաթ իրիկուն մեր Ազգային Պատրիարքարան զրկեց զայն իւր զաւակին հետ :

— Ազգ. Վարչութեան Կրօնական ու Քաղաքական Ժողովներն այս չորեքշաբթի օր նախ առանձին և ապա խառն նիստ ըրին Ազգ. Պատրիարքարանի մէջ : Խառն Ժողովը , բաց յայլոց , որոշեց գրաւոր տեղեկութիւն խնդրել Էջմիածնայ Ս. Սինհոդէն , Ատրպատականի հայոց կոտորածին նկատմամբ :

Կրօնական Ժողովն իւր առանձին գումարման մէջ որոշեց՝ հեռագրաւ Պոլիս կուչել Գատուանի բաժանայն որ շարականին մէջէն ջնջած էր Սրբոց բարեխօսութեան վերաբերեալ հատուածներն . Ազգամարայ Ամեն. Կաթողիկոսէն տեղեկութիւն խնդրել Թուրքիոյ գիւղի մէջ Ներսէս Պատրիարքի մահուան առթիւ կատարուած հոգեհանդըստեան արտասովոր արարողութեան մասին . զբաղեցաւ նաեւ կարգ մը ամուսնական և անհատական խնդրովք :

— Քաղաքական Ժողովն ալ նոյն օրն

դբաղեցաւ կարգ մ'ընթացիկ խնդրոց կարգադրութեամբ. նկատելով Կեդր. Սնտուկին անձուկ վիճակն և յառաջիկային մէջ մեծ ծախուց պէտքն, և թէ գաւառական Ազգ. Վարչութիւնը չեն փութար վճարել իրենց մուգաթայի տրոց մեծագումար պարտքն, որոչեց ընդհանուր շրջաբերակա նաւ մը պահանջել յիշեալ վարչութիւններէն որ միամտեայ պայմանաժամի մէջ վճարեն իրենց պարտքն և չհարկադրեն Կեդր. Վարչութիւնն արտասովոր միջոցներու դիմել: Կարգադրեց Իւսկիւտարի գերեզմանատան շրջափակման խնդիրն, որոչեց պաշտօնական փաստաբան մը կարգել որ յանուն Պատրիարքարանի կարգադրէ ազդարհին դատական շատ մը խնդիրներ որք երեսի վրայ մնացած են առ ի չդոյժ այդպիսի յատուկ պաշտօնատարի մը:

— Քաղաքական ժողովը նոյն օրն Ուսումնական խորհրդոյ հետ համագումար նիստ մ'ըրաւ և խորհրդակցեցաւ Կեդրոնական Վարժարանի խնդրովն:

Այդ Պատրիարքարան գնացին Ներսէս Վարժապետեան Ուսումնարանի ընկերութեան անդամոց մի քանին, Վարչութեան և իրենց կողմէ կարգեալ Խառն Յանձնաժողովոյ պատրաստած հետեւեալ տեղեկագիրը մատուցանելու համար: Բայց Խառն ժողով գումարուած լինելով, չկրցան ներկայացնել զայն:

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

Առ պատկառելի Քաղաքական Ժողովն Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան:

Ազգային Քաղաքական Ժողովոյ կողմէ ընտրեալ Խառն Յանձնաժողովս, ամուսյա 15ին և 17ին ի նիստ գումարուելով, յատուկ ուղարկութեամբ քննեց Կեդրոնական վարժարանի նկատմամբ 1882 ի Հանդանակիչ Յանձնաժողովոյ Ծրագիրն, ինչպէս նաեւ Ուսումնական Խորհրդոյ պաշտօնադիրներն: Յանձնաժողովս, երկար խորհրդակցութիւններէ յետոյ, յանդեցաւ հետեւեալ եզրակացութեանց, զորս պատիւ ունի Պատկառելի Ժողովոյ ընդունելութեանն և վաւերացմանը ներկայացնել:

1. — Քաղաքական Ժողովն հինգ տարուան պայմանաժամով հետեւեալ անձանց պիտի յանձնէ Կեդրոնական Վարժարանի հոգա-

բարձութեան պաշտօնն, անոր տրամադրութեան տակ դնելով Կալաթայի ազգային կալուածոց եկամուտը:

Տեարք

Արիկ Ունճեան

Աստուածատուր Զունդ

Կարապետ Արվաճեան

Մինաս Զերալ

Մկրտիչ Էսաեան

Յարութիւն Նորատունկեան

Յովհաննէս Թորոսեան

Արուստ Կիւրպչեկեան

Տիգրան Կիւմիւշէրտան

Տիգրան Փէշտիմաճեան

2. — Ներսէս Վարժապետեան ուսումնարանի ընկերութիւնն հանգանակութեամբ պիտի վճարէ Կալաթայի կալուածոց պարտքը:

3. — Կեդրոնական Վարժարանի Հոգաբարձութիւնը պիտի վայելէ թաղային մարմնոց ըստ Սահմանադրութեան ունեցած իրաւասութիւններն, Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան վերին հսկողութեան տակ:

4. — Հոգաբարձութեան պարտաւորութիւնները պիտի լինին:

Ա. — Բանալ Կեդրոնական Վարժարանն և մատակարարել զայն Կալաթայի ազգային կալուածոց հասոյթներովն:

Բ. — Կանխաւ Ազգային Վարչութեան քննութեան և վաւերացմանն ենթարկել վարժարանին կրթական յայտադիրն և պիւտճէն:

Գ. — Ամէն տարի Ազգային Վարչութեան քննութեան և վաւերացմանն ենթարկել վարժարանին տարեկան հաշուեցոյցն:

Խնդրելով Պատկառելի Ժողովէդ որ բարեհաճի ստիպողութիւն առ խնդրոյն յուսադային դատարարակութեան,

Մնա՛մք յարգանք

Անդամք Խառն Յանձնաժողովոյ

Յ. Նորատունկեան Ս. Մաքսուտեան

Մ. Էսաեան Կ. Արվաճեան

Մ. Մամիկոնեան

Կալաթա

18 դեկտ. 1884

ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՕՐԱՅՈՅՑ

1885 ՏԱՐԻՈՅ

ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐՔ ՓՐԿՁԻ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆՊԱՆՈՅԻ

Գին 3 դահեկան

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Գ. ՊԱՂՏԱՏԼԵԱՆ

(ԱՐԱՄԵԱՆ)

Կը գտնուի ամէն Հայ գրավաճառաց քով :
Կեդրոնատեղին է Արամեան տպարան .
Զագագճըլար , Յակոբեան խան թիւ 15 .

ԳՐԱՍԵՆԵԿԻ ՕՐԱՅՈՅՑ

ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

1885

Այս Օրացոյց այս տարի եւս հրատարակուած է աւելի կատարելագործեալ : Մէկ ակնարկով ցոյց կուտայ տարին , ամիսն , օրը , թէ՛ հին եւ թէ՛ նոր տումարով , տաճկական ամիսներն եւ օրերն , եւրոպական , յունական եւ հրէական տօներն եւ օրերն , իւրաքանչիւրն ամեն ազգին յատուկ գրերով ու թըռուանդաններով :

Զարգարեան Օրացոյցը պատէն կախելու սահմանուած օրացոյցներու մէջ կատարելագոյնն է այժմ :

Կը գտնուի բոլոր գրավաճառաց քով :

ԵՐՈՒԱՆԴ Մ. ՊՈՅԱՃԵԱՆ

ԳՐԴԱՐԱՆ ԵՒ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ ՍԵՒ ԵՒ

ՇԱԳԱՆԱԿԱԳՈՅՆ ՄԱԶԻ ՆԵՐԿԵՐՈՒ

204 . - Մահմադ Բաշա Բեկ , Բէ - 204 .

ՍԵՒ ՆԵՐԿ

Թուրքիոյ մէջ պատրաստուած եւ գործածուած սեւ ներկերուն վրայ իմ կատարելագործեալ բաղադրութեանս առաւելութիւնը յաճախորդք գէթ մի անգամ փորձելով կրնան հասկնալ :

ՇԱԳԱՆԱԿԱԳՈՅՆ ՆԵՐԿ

Կան այնպիսի մտեր որ իրենէ շաղանակագոյն բայց ճերմակ մաղերով խառն են : Իմ բաղադրութիւնս , որ տառն վայրկեանի մէջ մօզերն իրենց բնական դոյին կը դարձնէ , առնուազըն մինչեւ մէկ ու կէս ամիս կրնայ տեւել , առանց անոնց բնական փայլունութիւնը կորսնցնելու , որով կը գերազանցէ Եւրոպայէ եկած սեւ եւ շաղանակագոյն նմանօրինակ ջուրերը , մանաւանդ որ քիմիական բաղադրութեամբ փնտաւար հետեւանք յառաջ չբերեր բնաւ : Վերոյիշեալ ներկերը գործածելու եղանակին վրայ տեղեկութիւնք կը տրուին վաճառատունէս : Գրները յոյժ գոհացուցիչ են :

Շատ գնողներու համար 20 Օլդեզզ կը լինի :

11—52

ԲԺԻՇԿ ԶԱՆԻՎ ՔՐԻՍԵԱՆ

ՊԵՇԻՔԱՆ , ԶԸՐԱՂԱՆ ՃԱՏՏԵՍԻ

ՓԱՇԱ ՄԱՀԱԼԷ

Թիւ 50

Թիւ 50

Իւր տունը ամեն օր , առաւօտ եւ երեկոյ հիւանդ կընդունի , խակ կիւրակէ կէս օրէ վերջը ԶՐԻՍԲԱՐ :

Նոյնպէս իւր յաճախորդաց դիւրութեան համար , ըստ առաջնոյն կը շարունակէ գտնուիլ ամեն օր , Կ. Պոլիս կամուրջի դէմ ՔՐԻՉԻՔԵԱՆ եղբարց դեղարանը :

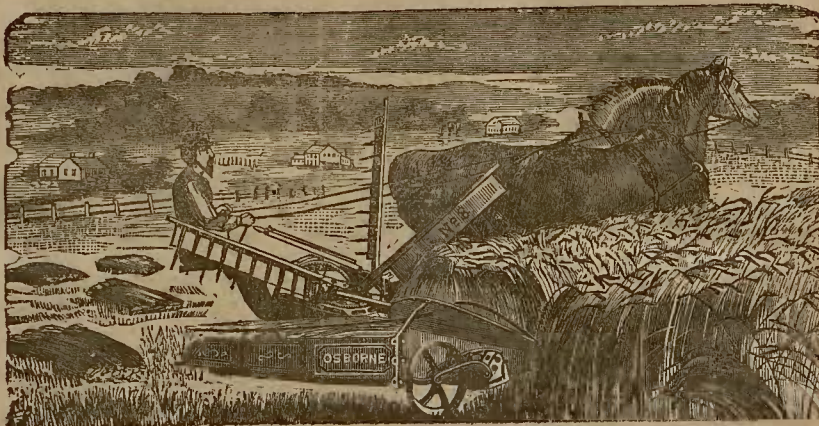
ԱԶԴ

Գրիգոր Էֆ. Սինապեան Է. Գալուստ Էֆ. Գույումճեան , փաստաբանք վկայեալ Փարիզու իրաւագիտական Համալսարանէն , հաստատած են իրենց գերասենեակն ի թիւ 7. 8. Իզմիրլի օղլու խան Ղալաթիա :

2—15

ՕՍԳՈՐԵՆԻ ՅՈՐԵՆ ՀՆՁՈՂ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՄԵՔԵՆԱՅՆ

Օրը 88,000 քա-
ռակուսի կանգուն,
այսինքն 53 րոպե-
կը հնձէ, ծանրու-
թիւնն է 280 օխայ:
Մանրամասն տեղե-
կութեանց համար
դիմել առ ընդհա-
նուր գործակատար
Մկրտիչ և Յովհաննէս
Մուրադեան եղբարք
Կալաթա Եօրկանճը-
ա ր ճատախի թիւ

710 և Պոլիս, Ֆինճանճըլար Եօղուչը, Եռասուփեան խանի դիմաց թիւ 22:

Le
véritable
Papier

JOB

est blanc nature, fin, régulier et résistant, qualité
depuis longtemps reconnues par tous les bons fumeurs
de cigarettes. Pour vous le procurer, veuillez vous
adresser dans toutes les maisons sérieuses, honnêtes
de votre ville qui vendent les papiers à fumer.

Je ne fabrique
uniquement
que cette marque
dont la couverture
porte à l'intérieur
la signature
qui est faite
comme ci-contre :

J. Bardoux

Ne pas confondre les cahiers signés ainsi avec des
marques nouvelles qui pourraient vous être offertes.

ՄԵԾ ՄԹԵՐԱՆՈՅ ԿԱՐԱՍԵԱՑ

587, Մեծ Փողոց Բերայի, Իթէքքէ, մզկիթին դիմաց, 587

Պ. Տիմիթրիու Սթաթի, տէր վերայգրեալ Մթերանոցին, պատիւ ունի ծանուցա-
նել հասարակութեան և իւր բազմաթիւ յաճախորդաց թէ իւր վաճառատան մէջ կը
գտնուին մեծ քանակութեամբ ամենագեղեցիկ և կատարելապէս հաստատուն կա-
րասիներ, ինչպէս Հայեաւոր դարաններ, Ճաշարանի և սրահի սեղաններ, Առն պետի լուսարան-
ներ (լալաթ), Զանազան յետքով աւորներ, Հանգստաւոր թիւաւորներ, ևն, ևն:

Այս ամեն կարասիներն ի վաճառ հանուած են

40 %

անհաւատարի զեղչով մը: Վաճառատունն նոյնպէս յոյժ աժան գներով ումեն
տեսակ կարասիներ կը չինէ յանճարարականաւ:

Սրտօնատէր Կ. Ս. ԻԹԻԻՃԵԱՆ
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒԵԼՔ ԼՐԱԳՐՈՅ